

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

ДУХЭРИГ

№27 (328)

2003
июлиин
3
Четверг
№ 106
(20760)

Нажарай дунда
шара морин
һарын
4
гарагай
5

Бурятия

Буряад Республикын 80 жэлэй ойгоор, Бүгэдэ арадай һайндэрөөр, хүндэтэ нүхэд!

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Л.В. ПОТАПОВАЙ амаршалга

Хүндэтэ нютагаархид!

Тэбхэр 80 жэлэй урда тээ Россин бүридэлдэ Буряад Республика өөрын гүрэн түрэтэй болоо нэн. Энэ ушар саашадаа манай республикын болон тэрэнэй арад түмэнэй саашанхи хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ айхабтар ехэ үүргэ дүүргэһэн байгаа.

Энэ ехэ үе соо бидэ олон алдарта үе шатануудые дабажа гараабди. Энэ хадаа өөһэдэйн промышленна үйлдбэриие байгуулга, хүдөө ажахые хүгжөөлгэ, эрдэм, соёлой ургалта ба мүнөө Буряад ороной омогорхожо байдаг бүхы амжалта туйлалтанууд болоно. Сэхыень хэлэхэдэ, эдэ бүгэдые дууһыень дурдахын аргагүй байна.

Зүгөөр эдэ бүхы 80 жэлэй хугасаа соо туйлаһан, сахижа ябаһан бүхы юумээ, тубхын түрүүлэн үндэһэ яһатанай хоорондохы үгээ ойлголсолгы, ород, буряад, эвенк болон Буряад ороной дэбисхэр дээрэ ажаһуудаг бусад олон арадуудай хани харилсаае, холбоо барисаае үндэр дээрэ үргэжэ ябаха ёһотойбди. Ушарынь гэбэл, мүнөө

республика доторнай ажаһуудаг 113 үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд уни холоһоо хойшо ээм ээмэ нэнгэлсэн, гар гараа дүнгэлсэн, амжалтатыйгаар ажалладаг, үхибүүдэ хүмүүжүүлдэг, шэнэ үдэр бүхэндэ урмашан баясадаг гэшэ. Буряад ороной олон үндэһэ яһатан ниитэ нэгэн хуби заяатай, инаг дурата нэгэл эхэ нютагтай. Энэнь манай зүрхэ сэдхэлдэ агуухэ Росситай таһаршагүй холбоотой юм.

Түүхэтэ ехэ ойн һайндэрөөр - Россин гүрэнэй бүридэлдэ Буряад Республикын байгуулагдаһаар 80 жэлэй ойгоор бүхы нютагаархидаа үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб. Элүүр энхэ ябахыетнай, мэргэжэлтэ ажалдаа, гэр бүлынгөө ажал хэрэгүүдтэ ехэ амжалтанууды туйлахыетнай, зол жаргалтай, амгалан тайбан, энхэ мэндэ ябахыетнай хүсэнэб!

Хүндэтэ нютагаархид!

Россин гүрэнэй бүридэлдэ Буряад Республикын 80 жэлэй түүхэтэ ойгоор таанадые үнэн зүрхэнһөө халуунаар амаршалнаб! Ажал хүдэлмэридэтнай асари ехэ амжалта, элүүр энхы, гэр бүлэдэтнай аза жаргал хүсэнэб! һанаһан бүхы хэрэгтэй бүтэсэтэй, ажабайдалтай ходоодоо аруун байг лэ!

Арадай Хуралай амаршалга

Хүндэтэ нютагаархид!

Республикын ажабайдалда түүхэтэ удха шанартай алдарта һайндэрөөр - байгуулагдаһаарнь 80 жэлэй ойгоор Буряад Республикын Арадай Хурал таанадые үнэн зүрхэнһөө халуунаар амаршална.

Үе саг уһанай урасхал мэтэ түргөөр үнгэрнэ, гэбэшые үнгэрһэн 80 жэл манай республикада зохёон байгуулхы удха шанартай байжа, олохон үйлэ хэрэгүүдээр, туйлалтануудаар тэмдэглэгдэһэн байна. Буряад орон гол түлэб хүдөө ажахы эрхилдэг байһан һаа, мүнөө хүгжэнги промышленностытай болонхой. Тэрэ улад зонойнгоо эрдэм нургуултай байлгын хэмжээгээр Россин Федераци дотор түрүү һуурида гаранхай байһандань, омогорхожо шадахабди. Энээнйе туйлаха гэшэ юрын хэрэг бэшэ, олон үеын хүнүүдэй эсэшэ сусашагүй ажал хэрэгтэй байгаа.

Буряад ороной хүгжэлтэ дэбжэлтын түүхэ манай олон үндэһэ яһатанай ажаһуудаг ороной түүхэтэй таһаршагүй холбоотой юм гэжэ мэдэрнэбди.

Республика дотор ажаһуугшадта тохёолдоһон хүндэ хүшэр, бэрхшээл түбэгтэй жэлнүүдтэ бидэ бултадаа бүхы хүсэ шадалаа, арга боломжоёо элсүүлжэ, Эхэ ороноо хамгаалһан байгаабди.

Һүүлэй жэлнүүдтэ хубилган шэнэхэлгын үе сагай хэды ороо хүшэр байгаашые һаань, Буряад оронойнгоо экономика хүгжөөһэндөө, бүхы һалбаринуудта тогтууритай байдал бэхижүүлһэндэ зүрхэ сэдхэлһээ урмашан баясанабди.

Эдэ бүхы жэлнүүдтэ Буряад орондо ажаһуугшад үгээ ойлголсожо, республика дотор ажаһуудаг бүхы арадууд, үндэһэ яһатан хани барисаатайгаар, харилсаа холбоотойгоор ажаһууна гэжэ онсолон тэмдэглэхэ шухала.

Олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг Буряад ороной бүхы улад зондо энхэ тайбан, тогтууритай байдал, ехэ зол жаргал хүсэнэбди.

Буряад Республикын
Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ
А.Г.ЛУБСАНОВ.

Агын Буряадай автономито тойрогой Экономикын болон соёлой үдэрнүүд Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэбэ

«АГА МИНИИ - АЛТАН ҮЛГЫ»

Буряад Республикын 80 жэлэй ойдо зорюулагдажа, Агын Буряадай автономито тойрогой Экономикын ба соёлой үдэрнүүд 2003 оной июлиин 26-27-до Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэбэ. Алхана буурал баабайһаа түшэлгэтэй, Онон хатан эхэнһээ үгэлтэй аглаг һайхан Ага нютаг оюун ухаатай, бэлиг ехэтэй хүнүүдээрэ алдаршанхай юм. Алхана уулаһаа Адуун шулуун хүрэтэр хабтайн нэмжидэг элдин баян алтан үлгы Ага нютагһаа Буряад ороной түүхэ домогой, соёл болбосоролой, эрдэм ухаанай, хэлэ бэшэгэй, уран зохёолой, арадай гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын, бэеын тамирай хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа оруулан хүнүүд олон даа. Арадай ажахын ажалша бүхэриг түрүүшүүл болон хүтэлбэрлэгшэд, гүнзэгы ухаан бодолтой эрдэмтэд, түрэлхиин оюун бэлигтэй уран зохёолшод, уран зураашад, дуушад, композиторнууд, спортсменүүд болон бусад эхэ-нютаг Агаяа аяр холуур суурхуулдаг гэшэ. Ага найман эсэгын түлөөлэгшэд - хоёр зуугаад хүн Экономикын ба соёлой үдэр-

нүүдтэ хабаадахаяа булган хийсхүүр малгайта Буряад ороной ниислэл - Улаан-Үдэ хотодо айлаар бууба. Эдэ үдэрнүүдэй программа үргэн ехэ байгаа.

БУРЯАДАЙ ПРЕЗИДЕНТЭЙ УУЛЗАЛГА

Агын Буряадай автономито тойрогой түсхай делегаци Буряад Республикын Президент Л.В. Потаповтай июлиин 26-най үглөөнэй 11 сагта Президентын үргөө байһан соо уулзалгаар Экономикын ба соёлой үдэрнүүд нээгдэбэ.

Агын тойрогһоо - Захиргаанай толгойлогшо, Россин Федерациин Гүрэнэй Сөвөдэй гэшүүн Б.Б.Жамсуев, тойрогой Дүүмын Түрүүлэгшэ Д.Ц.Дугаров, Захиргаанай толгойлогшын нэгэдэхи орлогшо Б.Г.Галсанов, Захиргаанай толгойлогшын орлогшонор С.Ц.Заяханова, В.Ц.Цэдашиев, Агын, Могойтын ба Дулдаргын районуудай захиргаануудай толгойлогшонор В.П.Васильев, С.Б.Мажиев, Б.С.Доржиев, Россин Федерациин Федеральна Суглаанай Федерациин Сөвөдэй гэшүүд В.Д.Шойжилжапов, Б.Т.Жамбал-нимбуев болон бусад;

Буряад Республикаһаа Президент Л.В.Потапов, Россин Президентын Сибириин Федеральна округтохи Бүрин эрхэтэ түлөөлэгшын орлогшо В.И.Халанов, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ А.Г.Лубсанов, Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо В.О.Гей-дебрехт, Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо И.М. Егоров, министрнүүд С.Д. Намсараев, Т.Г.Думнова, В.Б.Проккопьев, И.Б.Дагбаев болон бусад энэ уулзалгада хабаадаба.

Буряадай Президент Леонид Васильевич Потапов амаршалгын үгэ хэлэбэ:

Хүндэтэ Баяр Баясхаланович, Даша Цыденович, хүндэтэ айлашад!

- Манай республикын 80 жэлэй ойн урда тээхэнэ уулзажа байһамнай ехэ хүлдэтэй байна. Ушарынь гэбэл, энэ хадаа гансал

манай бэшэ, харин танайшые, бүхы буряад арадай һайндэр болон бшуу. Тиимэһээ би Таанадаа, хүндэтэ айлшадаа, үнэн зүрхэнһөө халуунаар амаршалнаб. Сууга уран зурааша, Ага нютагта тоонтотой Даша-Нима Дугарович Дугаровай эмхидхэн байгуулһан, түрүүшын президент байһан ниитын эмхи - ВАРК бүхы буряад арадые нэгэдүүлхэ, үндэһэн хэлээ, соёлоо, ёһо заншалаа, шажан мүргэлөө нэргээхэ, хүгжөөхэ талаар айхабтар ехэ юумэ хэһэн гэшэ.

Саашадаа үшөө юун маанадые - Байгал шадар, Байгалай саана ажаһуудаг хүршэнэрые - нэгэдүүлнэб гэхэдэ, дэлхэйн эрдэни зэндэмэни болохо Байгал далайе аруун тунгалаг, сэбэр һайхан байлгахын түлөө, аршалан хамгаалхын түлөө бидэ бултадаа харюусалгатайбди.

- Би аяар 1992 ондо үргэн талата Ага нютагаар ябаһан хүм. Тиин мүнөө хүршэнэртөө ошожо ерэхэ һанаатайб. Энэ талаар үшөө хөөрэлдэнэ бээбди, - гэжэ Леонид Васильевич саашадаа мэдүүлбэ.

Социально-экономическа байдалаа улам саашадань хүгжөөхэ гэшэ бидэнэй нангин уялга, гол зорилго болоно.

Харилсаа холбоогоо хүгжөөхын түлөө хамтаараа тэмсэхэ ёһотойбди. Элүүр энхэ, зол жаргалтай ябахыетнай хүсэнэб.

Агын Буряадай автономито тойрогой толгойлогшо Баяр Баясхаланович Жамсуев харюугай үгэ абахадаа, иигэжэ хэлээ:

- Буряад Республикын байгуулагдаһаар баярта ойн хэмжээ ябуулгануудта хабаадахые уриһандатнай. Леонид Васильевич Потапов, Валерий Иннокентьевич Халанов болон Буряадай Правительствын бусад гэшүүд, Таанадтаа талархалаа мэдүүлжэ, баяр баясхалан хүргэжэ байнабди.

Наһаартнай, ажалитнай баян дүй дүршэлөөр Таниие, Леонид Васильевич, Россин Федерациин Президент, Правительство хүндэлдэг гэшэ. Тиин айлашар буугаад байһан бидэ Танаа ёһолон хүндэлнэбди.

(Түгэсхэлынь
4-дэхи нюрта)

Арадай Хуралай наймадахи сессийн дүнгүүд

КОНСТИТУЦИЙН 80-ДАХИ СТАТЬЯЕ НЭЛГЭБЭ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ А.Г.Лубсанов наймадахи сессийн дүнгүүдээр пресс-конференци үгэбэ.

Энэ сессийн гол шухала асуудалнуудыг гэмдэглэбэл, «2002 оной республиканска бюджетэй дүүргэлтэ тухай», «Буряад Республикын олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдэй эрхэ тухай», «Буряад Республикын ниис-

лэл хотын статус тухай», «Хүн зоние туберкулёз үбшэнһөө хамгаалха тухай», «Эрдэм һуралсал тухай» хуулинуудай хэлтэсүүд абтаһан байна.

Тиихэдэ Арадай Хуралай Түрүүлэгшын хоёрдохи орлогшонь хунгагдаа. Уласхоорондын ба мого нютагууд хоорондын харилсаанай комитедэй түрүүлэгшэ Ф.П.Ботоева энэ тушаалда дуралдагдажа, депутадуудай олонхи дуугаар томилогдобо. Фаина Павловна шэнэ тушаал эзэлжэ, социальна асуудалнуудыг дааж абаха болобо. Харин тэрэнэй урид хүдэлжэ байһан комитедэй түрүүлэгшын тушаал һула үлэбэ. Александр Гомбоевичой ханамжаар, тэрэ тушаалдань Хяагтаһаа хунгагдаһан депутат Ц.Д.Мункуев ажаллабал, ехэ тааруу хүн байна. Цыден Дамбаевич Хяагтын аймагай захиргаанай толгойлогшын орлогшоор хүдэлжэ, бэрхэ хүтэлбэрлэгшэ байһанаа гэршэлһэн, буряад, монгол хэлэнүүд дээрэ тэгшэ дуугардаг, Монгол оронтой хайн холбоо харилсаатай намтаргай депутат юм.

Сессийн амин шухала гэхэ гү, али тон

арсалдаатай асуудал болбол, Буряад Республикын Конституцийн 80-дахи статьяда хубилалтануудыг оруулха тухай байгаа. Тус статья дотор Арадай Хуралай бүридхэл тухай хэлэгдэһэн байдаг. «Партинууд тухай» Федеральна Хуулийн абтаһан ушарһаа, манай Конституцида хубилалтанууд оруулагдаха баатай болоо. Тэрэнэй гол удхань хадаа парламентын 50 процентһээ доошо бэшэ мандадууд партиин гэшүүдтэ үгтэхэ ёһотой. Бэшэниинь нэгэ мандатна округуудһаа хунгагдаха юм. Мүнөө дээрэ республикын парламент 65 депутадуудһаа бүридэнэ гэжэ мэдэнэбди. Тэдэнэр булта нэгэ мандатна округуудыг түлөөлжэ байдаг.

Конституцида хубилалтануудыг оруулха гээшэ түүхэтэ үйлэ хэрэг болоно. Тиимэһээ энэ сессий дээрэ депутадуудай дунда нилээн үгэ булалдан болоо. Юундэб гэхэдэ, депутадууд хэдэн ханамжа дуралдануудтай байна. Тиигэбэшье Буряад Республикын Президентын дуралдан вариант гэхэ гү, али тэрэниинь тайлбарилбал, Арадай Хурал болбол

нэгэ палатай байжа, 66 депутадаһаа бүридэхэ болобо. Тэдэнэй 33-ниинь партиин списогээр хунгагдаха, харин нүгөө 33-ниинь нэгэ мандатна округуудаа түлөөлхэ. Иимэрхүү гол хубилалтанууд оруулагдажа, Буряадай Конституци Федеральна Хуулинуудтай зохилдуулагдаба. Зүгөөр 66 депутадай тоо мүнөө дээрэ баталагдаба, хожом үшөө нэлгэгдэхээр хараалагдана. Тэрэнэй тулада комисси байгуулагдаа. Эдэ бүлэг зон Арадай Хуралай депутадуудай тоо тодорхойлох, мүн хунгалтын округуудай хубаарин (нарезкын) асуудалнууд дээрэ хүдэлжэ болобо.

Зарим депутадуудай дуралдалаар, Буряадай парламент 30-шье депутадуудһаа бүридэхөөр түсэблэгдэнэ. Нүгөө депутадуудай ханамжаар, нэгэ мандатна округуудаар байһан соонь үлөөхын тула 126 депутатай болоо гэлсэнэ.

Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.
А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

Түнхэнэй аймагай 80 жэлэй ой

НАЙХАНААР БҮТЭНЭН НАЙР

Саяан хадын хормойдо һуугшадые энэ дэмбэрэлтэ һайндэрөөр амаршалааа республикын Правительствын, Арадай Хуралай, Улаан-Удын захиргаанай болон хүршэ Эрхүү можын түлөөлэгшэд бууһан байна.

«Түнхэн - минин тоонто» гэхэн «түхэрээн шэрээ» эмхидхэгдэ. Мүн хизаар ороноо шэнжэлгын музей бариха газарта түрүүшын шулуун табигдаа. «Урид манай эндэ нимэ музей байһан юм. Сагай муу дүлэндэ абтажа хаагдаһан байна», - гээд уран зохиолшо Владимир Тулаев хэлэнэ.

Тиигээд лэ гол найр наадан стадион дээрэ болоо. Аймагай бүхы эмхи зургаанууд, нютагай захиргаанууд колонноор жэрлэдэн трибунын урдуур гаранад. Эгээл наһатай, хүндэтэй ветерануудай түрүүн гараһаниинь гайхалгүй. Иигэжэ аха заха зонийнгоо ударидалга доро хүгшэн залуугүй, үри хүүгэдтээ суг түнхэнөөрхин бээ харуулба.

Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Леонид Турбянов амаршалгын үгэ хэлэхэдэ, республикын хүгжэлтэдэ Түнхэнэй аймаг гори нүлөөлнэ гэжэ тэмдэглэ. Улаан-Удын захиргаанай гадаада экономика харилсаанай талагыг даагша Александр Хантаев ниислэл хото Түнхэнэй нягта харилсаа холбоотойгоор хүдэлжэ байһаниинь олондо мэдүүлэ.

Анха түрүүшынхнээ «Түнхэнэй хүндэтэ эрхэтэн» гэхэн нэрэ зэргэ олгогдобо. Лопсон-Нима Гергенов зураг дээрэ, Петр Демин, Гатаб Шойбонов гэгшэд алтан үзэгөөр нэрээ мүнхэлөө. Түнхэнэй түрүүшын хүндэтэ эрхэтэдэ үнэмшэлгэ болон холодильник бэлэг барюулагдаа.

Энэл үедэ һаял хуби заяагаа ниилүүлжэ байһан заруу 4 бүлэ мүнхэлөө. Эдэнэртэ мүн лэ бэлэг сэлэгүүд барюулагдаа, аха захатанай үрээл хэлэгдэ.

Республикын ниислэл хотынхидыг гайхуулһан ай-

магай түрүү коллективуудай концерт-наадан сугларашадыг баярлуулаа. «Аялга» ансамбль, Эрхүү можоһоо ерэн артистнууд найр наадыг шэмэглэ.

Бүхэ барилдаагаар абсолютна чемпиной нэрэ зэргэ спортын мастер Баяр Ивахинов хүртөө. Пур харбалгаар спортын ветеран Александр Томилов абсолютна чемпион болоо. Мори урилдаанда хэрэнхид шалгарһан байна. Футболоор финальна уулзалгада толтынхид 2:0 гэхэн тоотойгоор Жэмһэгэй командыг илажа, чемпиной нэрэ зэргэдэ хүртөө. Аршаанай басагад волейболоор түрүүлжэ гараа. Үшөө тиихэдэ хүнгэн атлетикээр, ута руу хүрэлгөөр мурьсөөнүүд үнгэрөө.

Борис БАЛДАНОВ.
Авторай фото.

СЭРЭГЭЙ АЮУЛНАА
ХАМГААЛХЫН ТҮЛӨӨ

Сибиринь военно округой сэрэгүүдыг бэлдэхэ түсэбтэй зохилдуулан, Эрхүүгэй областин болон Буряад Республикын лэбисхэр дээрэ командно-штабной ученинүүд боложо эхилбэ.

Эдэ бүхы сэрэгэй ученинүүд СибВО-гой штабай начальник В.Ю.Бакинай хүтэлбэри доро үнгэргэгдэнэ. Июниин 26-да генерал-лейтенант Владимир Бакин Хяагта хотодохи полигон дээрэ эхилһэн учениин ябаса шалгажа ерээ. Арбан үдэрэй болзортон иимэ һуралсалда танкын хоёр полк хабаадуулагдаһа, тиихэдэ сэрэгшэдэй олонхын сэрэгэй уялгатай запаста байһан эрхэтэд татагдаһан байна. Тэдэниинь республикын аймагуудай военкомадууд бүридхэжэ, учениин болохо газарта асарһан байха юм.

Тус хэмжээ ябуулгын удха тайлбарилбал, иимэ байна: нэгдэхээр, военкомадууднай хэр зэргэ сэрэгэй албанда таталгыг эмхидхэжэ шаданаб гэхэн асуудалда харюу олдоно. Хоёрдохор болбол, Сибирь болон Байгал шадарай нотагуудыг сэрэгэй аюулнаа хамгаалха арга шадал шалгагдана бшуу.

Генерал-лейтенант В.Бакин тус учениин ябаса шалгаһанай удаа энэ үйлэ хэрэгтэ хайн сэнгэлтэ үгэнэ. Нэн түрүүн республикын военкомадуудай ажалыг тэмдэглэхэдэ, «саг соогоо сэрэгшэдыг бүридхэхэһөө гадна, шанар хайтай гэхэ гү, али нэрэ зэргэтэй, ученидэ тон хабаадуулагдаха военнэ мэргэжэлтэниинь суглуулжа шадана юм», - гэжэ хэлэ.

«Миний ханахада, урда табигдаһан зорилгонуудаа энэ учени дүүрэн дүүргэхэ ёһотой. Зүбөөр тэдэниинь ехэл ажал хүлээнэ. Юуб гэхэдэ, полк довтолон ороходоо, дайшалхыг зэбсэг хэрэглэжэ орохо юм», - гэжэ үндэр тушаалта генерал В.Бакин хэлэ.

Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: капитан Цыденов Цырен Дугданович учениин үедэ.

ХААНА, ХЭВЭЭ, ЮУН БОЛОХОБ?

* Буряад Республикын байгуулагдаһаар 80 жэлэй ойдо зориулагдаһан бүгэдэ арадай һайндэрэй гол хэмжээ ябуулганууд эрдэм ухаанай-ажал ябуулгын хуралдаагаар шиолиш 4-нэй үглөөгүүр 9 сэг 30 минутада Буряад Республикын Правительствын конференц-зал соо эхилхэ.

* «Буряад орон: тогтууритай экономикаһоо хүгжэлтэ дэбжэлтэ тээшэ», «Буряадай мүнөө үеын уран зурагай искусство», «Арадай уран бэлигэй искусствын гайхамшагта зүйлүүд» гэхэн выставкниүүд зүжэглэмэл найр наадаар энэ үдэрэй 2 сэгта Сампиловай нэрэмжэтэ уран зурагай музей соо нээгдэхэ.

* «Халуун зүрхэнэй харилсаанууд» гэхэн үндэһэтэй соёлой түбүүдэй фестиваль үдэрэй 3 сэгта Революцийн талмай дээрэ болохо.

* Республикын 80 жэлэй ойдо зориулагдаһан олонийтын баярай суглаан энэл үдэр 16 сэгта Буряадай оперо болон баледэй академическэ театр соо болохо. Нүүлээрнь «Эсэгэнэрэймнай газар - миний Буряад орон» гэхэн искусствын уран бэлигтэнэй, арадай уран хайханай бүлгэмүүдэй һайндэрэй концерт-наадан боложо, харагшадай шэхэнэй шэмээ, нюдэнэй хужсар болохоор хүлэгдэнэ.

* Июлиин 5-най үглөөнэй 11 сэгта Сөвөдүүдэй талмай дээрэ Буряад Республикын ниислэл - Улаан-Үдэ хотын үдэртэ зориулагдажа, «Улгы тоонто хотомни» гэхэн зүжэглэмэл найр наадан эхилхэ.

* Үдэрэй 12 сэгта Ленинэй гудамжада Улаан-Үдэ хотын болон республикын аймагуудай уран хайханай ба спортын коллективүүдэй һайндэрэй үргэн ехэ наадан дэлгэрхэ.

* Үдэшиин 8 сэгта Буряадай АССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ хотын түбэй стадион дээрэ «Түрэл Буряадаа магтан дуулаа» гэхэн зүжэглэмэл наадан эхилхэ. Арадай уран хайханай бүлгэмүүдэй республикын

харалгада шлагшад, Россин болон Буряадай эстрадын одод энэ найр нааданда хабаадаха. 23 сэгта салют, фейерверк һайндэрыг дэнзэлэн магнайла.

* Июлиин 6-да республикын ипподром дээрэ Сурхарбаанай спортын һайндэр болохо. Һайндэртэ хабаадахая ерэгшэд эдэ бүхы найр наада харахаһаа гадна, ипподромой бага тайзан дээрэ нээгдэхэн арадай сэнгэлгэнүүдтэ хабаадаха аргатай.

* «Амар сайн, Буряад оромнай!» гэхэн залуушуулай хүгжэмтэ фестиваль үдэшиин 5 сэгта хотын Түбэй стадион дээрэ эмхидхэгдэнэ; жабхаланта ойн баярай хэмжээ ябуулгануудыг түгээхэхэ байна.

ГҮРЭНЭЙ ДЭЭДЫН ШАГНАЛНУУД

Россин Федерациин Президентын Зарлиг

Буряад Республикын эмхи зургаанууд болон эмхинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдые Россин Федерациин гүрэнэй шагналнуудаар шагнаха тухай

Ажалай амжалтануудые туйлаһанайнь ба олон жэлдэ үнэн сэхээр ажаллаһанайнь түлөө:

Ханн барисаанай орденээр

БАДАЕВ Алексей Даниловиче - уран зохёолшо;
«Эсэгэ оронойгоо үмэнэ габьяатай байһанай түлөө» II шатын орденей медалээр

БАДМАЦЫРЕНОВА Бэлла Николаевна - Бэшүүрэй аймагай ажалай ба социальна хүгжэлтын хэлтэсэй дарга;

МАНГАТАЕВА Дарима Доржиевна - Россин Эрдэмэй академиин Сибириин таһагай Байгалай байгаали ашагалгын институтудай ахамад эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ;

ПАВЛОВА Рита Филипповна - Улаан-Үдэ хотын Октябрьска районой захиргаанай хүн зоние социальна талаһаань хамгаалгын таһагые даагша;

ФОМКИНОВА Роза Александровна - Түнхэнэй аймагай Аршаанай гуманитарно-экологическа лицей-интернадай директор;

ЦЫБЕНОВА Нина Чимитовна - Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи Наһаа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй ба гэдэнэй эрхэнүүдые хамгаалха талаар комиссин түрүүлэгшын орлогшо-зүбшэлэгшэ;

Элүүрые хамгаалгын талаар габьяатай байһанайнь, олон жэлдэ үнэн сэхээр ажаллаһанайнь түлөө хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

«Россин Федерациин габьяата врач»

МУРУЕВА Лилия Моисеевна - медицинын-социально-туршан шэнжэлгын гүрэнэй албанай республикын түбэй директор-ахамад эксперт;

Эрдэм ухаанай хүдэлмэридэ габьяатай байһанайнь, дүршэл шадаритай мэргэжэлтэдые хурган бэлдэхэ хэрэгтэ горнтой хубитаяа оруулһанайнь түлөө:

«Россин Федерациин дээдэ хургуулиин габьяата хүдэлмэрилэгшэ»

АГАЛОВ Матвей Шеновичто - Зүүн Сибириин гүрэнэй технологическа университетэдэй доцент;

САНДАНОВА Вера Борисовна - В.Р.Филипповэй нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академиин кафедрые даагша;

Соёлой талаар габьяатай байһанайнь, олон жэлдэ үнэн сэхээр ажаллаһанайнь түлөө хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

«Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ»

РЯБУШЕВ Виктор Николаевичта - Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой ба искусствын академиин проректор;

ЦЫПИЛОВ Олег Цыденовичтэ - гүрэнэй Х.Намсаравай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай директорэй орлогшо;

Пурагшадые хурган хүмүүжүүлгэдэ габьяатай байһанайнь, олон жэлдэ үнэн сэхээр ажаллаһанайнь түлөө хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

«Россин Федерациин габьяата багша»

БАЗАРОВА Жибзема Дашидоидоковна - Яруунын аймагай Эгэтын-Адагай дунда хургуулиин директор;

БУДАЕВ Ревонир Раднаевичта - Хурамхаанай I-дэхи дунда хургуулиин директор;

СТЕПАНОВ Валерий Доржиевичта - Түнхэнэй аймагай үншэн ба түрэлхидэй харууна, харгалзалгагүй үлэһэн үхибүүдэй хурадаг Шэмхын интернат дунда хургуулиин директор;

ШУБИН Николай Дмитриевичтэ - Түнхэнэй аймагай Хэрэнэй дунда хургуулиин директор;

Экономикын ба мүнгэн хангай ажал ябуулгын талаар габьяатай байһанайнь түлөө хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

«Россин Федерациин габьяата экономист»

ГАБАЕВА Александра Александровна - Түнхэнэй нютагай өөһэдэйн хүтэлбэрийн мүнгэн хангай хэлтэсэй дарга;

Элшэ хүсэнэй талаар габьяатай байһанайнь, олон жэлдэ үнэн сэхээр ажаллаһанайнь түлөө хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

«Россин Федерациин габьяата энергетик»
ПУТЯТИН Валерий Сергеевичтэ - Буряад Республикадахи гүрэнэй элшэ хүсэнэй хиналтын хэлтэсэй дарга.

Россин Федерациин Президент
В.ПУТИН.

Москва, Кремль.
2003 оной июнин 5.
№ 619

Россин Федерациин гүрэнэй шагналнуудаар
шагнаха тухай

Пуралсалые хүгжөөлгэдэ хубин ехэ хубитаяа оруулһанайнь, олон жэлдэ үнэн сэхээр ажаллаһанайнь түлөө:

Ханн барисаанай орденээр
ТАРМАХАНОВ Ефрем Егоровиче - Буряадай гүрэнэй университетэдэй профессор.

Россин Федерациин Президент
В.ПУТИН.

Москва, Кремль.
2003 оной июнин 5.
№ 622

«Буряад Республикын Хүндэтэ эрхэтэн» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо тухай

Буряад Республикын байгуулагдаһаар 80 жэлэй ойтой дашарамдуулан, элитэ ехэ габьяатай байһанайнь, социально-экономическа хүгжэлтын талаар олон жэлдэ аша үрэ эхэтэйгээр ажаллаһанайнь, Эсэгэ ороноо хамгаалхын тула онсо габьяа ба эрэлхэг зориг харуулһанайнь түлөө «Буряад Республикын Хүндэтэ эрхэтэн» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

Советскэ Союзай Герой

МОСКАЛЕВ Георгий Николаевичта;

Алдар Солын орденуудай дүүрэн кавалернүүд

ПОПОВ Петр Андрияновичта,

СУВОРОВ Николай Федоровичто;

Социалис Ажалай Геройнууд

АЛЬЦМАН Клавдия Павловнада,

ВАГАНОВ Александр Филипповичтэ,

ДОРЖИЕВА Балдама Тугжиевнада,

КАЛАШНИКОВ Анатолий Петровичто,

НЕМОЧИН Владимир Ивановичта,

ПАРАМОНОВ Василий Петровичто,

ПОЛТОРАЦКИЙ Борис Алексеевичтэ,

САНГАДИЕВА Ольга Энхеевнада,

ТАДВАШКИНА Надежда Лазаревнада,

ТАРАСОВА Ранса Сергеевнада,

ТОГМИТОВА Намжилма Ламхановнада,

ТУМУРОВА Дарья Касьяновнада,

ЦЫРЕМПИЛОВА Гомбо-Цырен

Гончиковнада,

ЦЫРЕМПИЛОВА Шалсама Ламажаповнада;

Ажалай Алдар Солын орденуудай

дүүрэн кавалернүүд

БИМБАЕВ Георгий Мархаевичта,

ГАРМАЕВА Марта Данзановнада,

МИРОШНИК Анатолий Андреевичтэ,

ТИМОЩИК Анатолий Васильевичта.

Буряад Республикын Президент
Л.В.ПОТАПОВ.

Улаан-Үдэ хото,

Правительствын байшан.

2003 оной июнин 24.

№ 144

Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин Тогтоолнууд

Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин
Түрүүлэгшые хунгаха тухай

«Буряад Республикын Пунгуулиин комисси тухай» Буряад Республикын 2003 оной апрелин 25-най 287-III дугаарай Хуулитай зохилдуулан, Буряад Республикын Пунгуулиин комисси **ниггэжэ тогтооно:**

1. Нюусаар дуугаа үгэлгын дүнгүүдээр шийдэхэ дуунай эрхэтэй Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин гэшүүн **ИВАЙЛОВСКИЙ Дмитрий Александровиче** Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин Түрүүлэгшээр хунгаха.

2. Тус Тогтоол абтаһан саһаа хүсэндөө орохо.

Түрүүлэгшээр хуугша -

Россин Федерациин Түбэй Пунгуулиин комиссинаа

Буряад Республикын Президентын

2003 оной июнин 2-ой 136-дахи

Зарлигаар шийдэхэ дуунай эрхэтэйгээр

томилгодоһон Буряад Республикын

Пунгуулиин комиссин гэшүүн

В.Г.ЛАРИОНОВ.

Улаан-Үдэ хото.
2003 оной июнин 25.
№ 01-06/006.

Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин
Түрүүлэгшын орлогшые хунгаха тухай

«Буряад Республикын Пунгуулиин комисси тухай» Буряад Республикын 2003 оной апрелин 25-най 287-III дугаарай Хуулитай зохилдуулан, Буряад Республикын Пунгуулиин комисси **ниггэжэ тогтооно:**

1. Нюусаар дуугаа үгэлгын дүнгүүдээр шийдэхэ дуунай эрхэтэй Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин гэшүүн **ДАШИЕВА Нина Тожилловна** Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин Түрүүлэгшын орлогшоор хунгаха.

2. Тус Тогтоол абтаһан саһаа хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин
Түрүүлэгшээр хунгагдаһан
Д.А.ИВАЙЛОВСКИЙ.

Улаан-Үдэ хото.
2003 оной июнин 25.
№ 01-06/009.

Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин
секретарине хунгаха тухай

«Буряад Республикын Пунгуулиин комисси тухай» Буряад Республикын 2003 оной апрелин 25-най 287-III дугаарай Хуулитай зохилдуулан, Буряад республикын Пунгуулиин комисси **ниггэжэ тогтооно:**

1. Нюусаар дуугаа үгэлгын дүнгүүдээр шийдэхэ дуунай эрхэтэй Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин гэшүүн **СИДОРЕНКО Людмила Валентиновна** Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин секретаряар хунгаха.

2. Тус Тогтоол абтаһан үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Пунгуулиин комиссин
Түрүүлэгшээр хунгагдаһан
Д.А.ИВАЙЛОВСКИЙ.

Улаан-Үдэ хото.
2003 оной июнин 25.
№ 0106/012.

ВСАДНИК В ТУМАНЕ

ПРЕЖДЕ чем оседлать мотор, человечество долго проскакало на коне.

Состояние табуна было показателем силы и мощи народа. В исторических хрониках обязательно указываются численность лошадей, породность, то есть особенности их экстерьера, даже масть. Последнее давало дополнительную информацию об межэтнических связях, географических передвижениях народов, об их истории.

О племенах байрику - это девять токуз-огузских (телесских) племен - в Танских хрониках отмечается, что лошади у них «сходны с лошадьми курыкан, большая часть сивой масти с черными пятнами, как у леопарда». Из этого ясно, что байрику и курыкане имели сопредельные территории. У историков есть все основания считать, что байрику - племена, которые составили этническую основу древне-монгольских племен, оказавшиеся в свое время на территории Прибайкалья и ставшие впоследствии протобурятами. И то, что до сих пор в Северо-Западной Монголии встречаются лошади пестрой масти, и их было много до последнего времени в наших Окинском и Закаменском районах, является подтверждением предположений историков.

Лет десять тому назад в Хубсугульском аймаке Монголии на скачках первым пришел к финишу чемпион страны предыдущего года конь, вовсе не похожий на лошадей чисто монгольской породы, более всего напоминающий какую-то арабско-ахалтекинскую статью. Что это - смешение пород позднего времени или следствие былого могущества монгольской империи?

Первым автомобилем, который я увидел в детстве, была «полуторка», грузовик на 1,5 тонны, на котором отец привез дрова, впервые в своей жизни не на крестьянской лошадке!

Потом к нам приехал родственник из далекого села, мы жили на старом родовом месте не на одно столетие - четыре двора - на легкой «Победке». Наверное, поэтому она по-особенному блестела стеклами, округлыми боками, кажется, хромированными бамперами и буферами, колесами - в моем представлении осталось только явление невиданного, словами непередаваемого.

Люди радовались при появлении новых марок автомобилей, хотя мало у кого была возможность приобрести, - это жизнь человека, история государства, смена времен и эпох.

В 1991 году ко мне в Москву приехала на время семья. Моим сыновьям - Бато и Доржи - было по 10-11 лет. Они гуляли со мной по Москве и очутились у высотного здания Министерства иностранных дел на Смоленской площади, где были припаркованы всевозможные иномарки.

Дети попали в свой чудный мир: они переходили от одной машины к другой, осматривали, обходили, заглядывали через стекла внутрь, наклонялись и с весьма серьезным видом пытались заглянуть под низ. Мама была вынуждена пробыть с ними под жарким летним солнцем более полутора часов на горячем московском асфальте...

В шестидесятых годах однажды вся детвора собралась на конном дворе, когда наш колхоз приобрел дорогостоящего жеребца орловской породы. Мы долго любовались им: он был совсем не похож на коней местной породы, и лошадей английских, американских и немецких, как говорили тогда, которые появились у нас после войны, тем более редко встречающихся уже - монгольских...

Теперь многие с пренебрежением относятся к отечественным автомобилям. Может быть, веление времени, но по исторической справедливости, они этого не заслуживают.

Невозможно представить без УАЗов, «Жигулей», «Волг», не говоря уже о грузовых ЗИЛлах, КамАЗах, не только развитие экономики нашей страны, но и сегодняшнюю жизнь. Например, я считаю решение руководства страны войти в контакт с итальянским ФИАТом смелым и неординарным (это в то время, когда в разгаре была «холодная война», идеология была направлена на обострение фактора соревнования между социализмом и капитализмом!), вследствие которого был построен промышленный гигант ВАЗ.

Знакомство с генеральным директором АвтоВАЗа Р. Каданниковым было для меня очень важным и нужным (в моем избирательном округе был огромный спрос на легковые автомобили) и интересно как писателю, наконец, как человеку, которому само производство автомобилей в большом масштабе, автомобилестроение, являлось сферой далекой, во многом загадочной.

Владимир Васильевич Каданников, высокий, статный, спортивный выправки, держался очень свободно и смотрел на собеседника внимательно, с пониманием и с готовностью помочь, если сочтет нужным. Чувствовалось, что он человек, хорошо знающий свое дело и давно уже свободно ориентирующийся в общественной об-

становке. И потом, когда его назначили вице-премьером России, я это воспринял как само собой разумеющееся. И его уход с этого поста я тоже понял - он практик, ему нужно живое дело, он вернулся на ВАЗ и поныне им руководит.

Сразу там же, в зале заседаний (это было в перерыве), он наложил резолюции на мои просьбы. Мы договорились о встрече в Тольятти для рассмотрения возможностей о прямых связях с предприятиями моего избирательного округа. А в округе тогда имелись все предпосылки к этому: действовал Джидинский вольфрамомолибденовый комбинат, находилось в силе недавно созданное и оптимистически настроенное на будущее агропромышленное объединение в Джиде, было уже обосновано расширение золотодобычи в Оке, пользовались широкой популярностью курорт и санатории Тунки, пушное звероводство, районы могли поставлять лес и дикоросы, шел импорт скота из Монголии...

Такая же договоренность была с генеральным директором АвтоУАЗа Юрием Алексеевичем Исаевым.

Я уловил в нем сходные с Каданниковым черты, может быть, я ошибся, в общем восприняв в душе несоответствие с уже сложившимся обликом руководителей гигантов нашего автомобилестроения - я их представлял подчеркнутыми серьезными в общении, чуть ли не доходящими

ком состоянии планирования производства, распределения продукции труда экономике нет дальнейшего продвижения.

Переговоры на заводах нас не удовлетворили: стало ясно, что прямые сделки обойдутся нам очень дорого, поскольку завод практически не был хозяином своей продукции - все шло через Госнаб и в резерв Министерства автомобильного и сельскохозяйственного машиностроения, естественно, свою мизерную долю производители стремились реализовать с большой выгодой для себя, ведь не было же свободного автомобильного рынка, и чтобы занять машину, богатые предприятия готовы были заплатить втридорога.

Ю.А. Исаев подарил нам сувениры - красивые автомобильчики, почти копии настоящих, не было границ счастью моих детей, когда я их домой

Ю. А. Исаев

В. В. Каданников

А лично мне приятно, что Каданников нужен ВАЗу.

Его коллектив не стоит на месте: реально они освоили «десятку» - она в серийном производстве, уже в работе ее варианты, которые продемонстрированы на автосалонах 2110Т и 2112.

И УАЗ не дремлет: новые модели, как утверждают специалисты, готовы конкурировать на европейском рынке в качестве «рабочих лошадок».

Верится, что наши автомобили когда-то станут вровень с иномарками.

Ведь «автомобилизация» России началась гораздо позже, чем в других странах. Например, в 1928-м у нас насчитывалось 18-20 тысяч автомобилей, а треть из них была безнадёжной рухлядь. Даже в бывших провинциях Российской империи - Польше и Финляндии - автопарк перевалил за 20 тысяч, в Германии составлял 200 тысяч, в Англии - свыше миллиона, в США - более 20 миллионов. В год производилось в России менее тысячи машин, а в Европе и США - десятки тысяч. Заводы «Форд» в Германии и Англии за 16 месяцев произвели более миллиона автомобилей. А в те годы немецкая «Ауди» выпускала восьмидесятицилиндровые машины с высочайшим уровнем комфорта, что уж говорить, если еще в 1914 году стали применять отдельные подъемные ветровые стекла, необычный руль с изменяемым углом наклона, встроенный компрессор для накачивания колес.

Если б наше автомобилестроение проявило такую же волю и целеустремленность, как японское. В 1936 году «Тойота» начала серийный выпуск первых своих автомобилей, и тогда же Сталин со своими членами правительства осматривал два первых автомобиля ЗИС-101.

Конечно, Япония в государственном масштабе проявляла огромный интерес к автомобильной промышленности.

В 1929 году «Форд» и «Дженерал моторс» в общей сложности выпустили 26 тысяч автомашин, а японские компании - всего 437 штук. В 1931 году Япония вторглась в Маньчжурию и военные стали заправлять политикой. Появился интерес к автомобилям - грузовым, военным. К началу Второй мировой войны уже была японская автомобильная промышленность, наиболее значительная за пределами Северной Америки и Европы.

А послевоенная разгромленная Япония поднимала свою автоиндустрию, умело используя оккупационную политику генерала Макартура, американскую экономическую помощь, обстоятельства войны в Корее в 1950 году.

Так случилось, что уже в 1952 году правительство решило принять меры по защите национальных интересов автомобилестроения, оказывая помощь в развитии их экспорта, были установлены высокие тарифы на импорт автомобилей и деталей к ним, отбивалась охота строить в Японии иностранные заводы, создавать совместные предприятия извне. И японцы одновременно ухищрялись перенять все передовое, что есть в Америке и Европе.

Нечто подобное теперь и у нас замечается... Иностранные автогиганты начинают вкладывать капитал в Россию. Например, французское «Рено» намерено к 2005 году запустить свой конвейер в Москве, где будет задействовано до двух тысяч человек. Немецкий «Фольксваген», японские и американские компании - кто не имеет вид на российский рынок!..

«Тучны ли ваши стада, резвы ли ваши кони?» - обязательно был такой вопрос при встрече двух степняков или горцев.

Автомобиль - современный наш конь. «Вижу всадника в тумане!» - восклицал генеральный японский режиссер Куросава в момент своего вдохновения.

И я вижу современника-всадника в пространственно-временном тумане...

(Продолжение следует.)

привез... А на выходе охрана заставила нас открыть коробку, в которой они были, и подозрительно осмотрела их и нас. Владимир Васильевич Халматов, человек остроумный и с неожиданным юмором, засмеялся и сказал: «Что было бы, если мы вдруг выехали на всамделишных автомобилях!» И я ответил, что у нас была бы истинно детская радость. Чтоб добраться до Тольятти, нам оставалась только одна возможность: ехать на автобусе.

На автостанции нельзя было ни покурить, ни посидеть. И жуткий холод заставил нас идти в видеосалон. Ройдя, мы сразу ощутили благодатное тепло. Маленький зрительный залчик был полон, в дрожащем полумраке мы еле нашли свободные места в самом переднем ряду. Экран был так близко, будто мы сами очутились там, в тех действиях, что творило искусство «видика». Не знаю, как баран смотрит на новые ворота, но я глядел на то, что происходит, с широко раскрытыми глазами, потом смущенно отвернулся, а позади сидели одни молодые, многие парами, которые, обнимаясь, прижимались друг к другу... И я вовсе закрыл глаза... А уши... Немного отогрившись, мы ушли из салона, поняв, что к нам идет «новая культура».

до резкости и высокомерия. Как же! - автомобили их заводов были самыми массовыми, самыми нужными для людей - они были лошадьми нашего времени, первой необходимостью российской действительности.

Мы с директором Тункинского коопзверопромхоза Р. Халматовым поехали в Тольятти через Ульяновск.

Принял нас город Ленина весь замороженный: вышла из строя система теплоснабжения из-за необычных для Поволжья наступивших морозов.

В гостинице было холодно - плюс четыре градуса - невозможно было лежать и спать, а за окном дул ветер, пронизывающий все и вся, утром я с тоской смотрел на закованную льдом ширь великой русской реки, казалось, что она несет только огромную массу холодного-прехолодного воздуха... Ночью нас охватила досада, что из Москвы не захватили хоть одну бутылку водки, мы вечером приехали в аэропорт из гостиницы, где нас провожали наши друзья. А утром мы благодарили бога и работников ресторана, угостивших нас горячим чаем.

Оказывается, завод я также совсем по-другому представлял: много было того, что напоминало обычные ремонтные предприятия, я вынес ощущение, что здесь пока не «дышит» технический прогресс. А в этом отношении ВАЗ был на другом уровне.

Было удивительно, когда нам сказали, что на УАЗе 40 процентов работающих - женщины.

На этих заводах мы кожей ощутили, что наша промышленность в глубоком кризисе, что в та-

Переговоры в Тольятти, возможно, дали бы быстрый результат, если бы вдруг накануне не был госпитализирован Р. Р. Каданников.

Потом при встрече Владимир Васильевич говорил, что надо было приехать к нему в больницу. Я ответил, что его люди нас довольно хорошо приняли, мы выработали возможные варианты сотрудничества, и они представлены на рассмотрение руководителей наших районов.

Неудивительно, что Р. Каданников до сих пор руководит ВАЗом - деловой, вникающий сразу в суть проблемы, понимающий чужой и продвигающий свой интерес человек.

Понятно, что наши «автовазовцы» терпят кризис, если принять во внимание, что «отец» ВАЗа ФИАТ, попав в «убыточную зону», намеревается выйти из нее ценой смены руководства компании.

БСМП-гэй 25 жэлэй ойн хайндэртэ

ЗОНОЙ ЭЛҮҮРЫЕ ХАМГААЛАГШАД

1978 ондо Улаан-Үдэ хотодо түргэн туһаламжын (БСМП-гэй) түрүүшын больница нээгдэж, үбшэнтэниэ түргэн саг соо эмшэлдэг, аргалдаг болоо һэн. Энэ клиникескэ больницые анха түрүүн врач-хирург, ахмад врач В. В. Ангапов эмхидхэн байна. Валерий Васильевич бэрхэ арга шадабаритай, нарин нягта журамтай хүтэлбэрлэгшэ байһан. Ямар нэгэ шэнэ үйлэ хэрэг эхилбэл, заатагүй тэрэнээ хүсэндэнь хүргэдэг, эгээл хүндэ хүшэр асуудалы бэе дээрээ абаад шийдхэдэг заншалтай бэлэй. Валерий Васильевич ами бэеэ гамнангүй амаралтынше үедэ ажалладаг тула БСМП-гэй ажалы нилээдгүй урагшань хүгжүүлээ.

Республикын Правительство В.В.Ангаповай бүтээһэн ажалы үндэрөөр сэгнэжэ, 1995 ондо тус больницые тэрэнэй нэрээр нэрлэһэн юм. В.В.Ангапов Ажалай Улаан Тугай, Октябрийн Революцийн орденуудаар шагнагданхай. «Бурядай АССР-эй габьяата врач» гэнэн үндэр нэрэ зэргэтэй байһан гэжэ сугтаа ажаллаһан врачнар халуунаар дурдажа хөөрэнэд.

Терапевтүүд

ТЕРАПЕВТИЧЕСКЭ ОТДЕЛЕНИ

Терапевтическэ отделени БСМП-дэ эгээл томо отделени, элдэб янзын үбшэнүүды аргалдаг. Тус отделени аяар 20 жэл соо таһалгаряагүй Лидия Ильинична Андреева хүтэлбэрлэнэ. 1977 онһоо БСМП-дэ ажаллажа эхилээ. Уданшөгүй үндэр элдэб мэргэжэлтэй, түргэн бодолтой, намдуу зохид абари зантай, хүн бүхэнөөр ойлголсожо шадаха арга шадабаритай байһандаа Л.И. Андреева отделени даагшаар томилогдоо. Тэбхэр 20 жэл соо отделени даагшаар ажаллахадаа, хэдэн үе врачнар, медсестранууды хургажа, хүмүүжүүлжэ шадаа. Өөрөө өөрынөө мэргэжэлы саг соонь дээшлүүлэнэ. Эрхүүгэй мединститудай дэргэдэ ординатура амжалтантайгаар дүүргээ.

Һаяхан Лидия Ильиничнтай уулзахадамни, ингэжэ хөөрбэ: «Манай отделени элдэб янзын үбшэниэ аргалдаг олон халбаритай юм. Неделин 5 хоног соо хүн үдэргүй элдэбын үбшэнтэй зоние аргалнабди. Түргэн туһаламжаар ерэгшэд ехэнхидэ бэеынь шэнжэлэлгэ гараһан ямаршы саарһагүй үбшэнтэн ерэнэд. Тиймэнэ түргэн саг соо шэнжэлэлгэ үнгэргөөд, үбшэниэнь элрүүлээд, аргалжа эхилнэбди.

Үбшэниэ зүбөөр элрүүлжэ - тон харюусалгатай хэрэг. Энэ хэрэгтэ манай врачнар яһала дүй дүршэлтэй болонхой. Бидэнэртэ ганса ханяагаашад, грипптэ хүртэгшэд ерэнэ бэшэ, харин гэнтын аюулда орогшод олоор хандана. Отделенидэ нэгэн доро 45 хүниэ аргалха аргатайбди, үшөө тиигээд - хүнэй тусгаар, мүн 7 хүнэй онсо аюулда ороһон хүнүүдэй палатанууд бии.

Жэл соо 1400 хүн бэеэ аргалуулна, тэдэнэрэй 90 процентдэнь түргэн

БСМП-гэй хүгжэлтэдэ ахмад врачнар Александр Батуевич Ербактанов, Валерий Васильевич Бубеев, Фаина Павловна Ботоева ехэхэн хубитаа оруулан хүнүүд. Тэдэнэйнь нэгэн Фаина Павловна 90-ээд онуудаар Росси дотор хүндэ жэлнүүдэй эхилбэшы, тус коллективы урма зоригынь нуладхангүй, урагшань дабшуулаа. Фаина Павловна бэрхэ врачнарые отделениүүды даагшаар томилоо. Фаина Павловна шэнэ-шэнэ һонин үйлэ хэрэгүүды эмхидхээ. Жэшэнь, операцион блок соо душ тодхожо табяа, больницын байшангы тойруулаад, элдэб зүйлэй модо хуулгаа.

Тэрэнэй хүтэлбэри доро тус больница 2000 ондо «Бүхэроссин конкурсын лауреат» гэнэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө. Урологиин отделени Валерий Доржиев, хирургийн - Николай Горбачев, операцион отделени Евгений Ким болон бусад урма зоригтойгоор толгойлоо. 2000 оной август хараһаа БСМП-гэй ахмад врачар хая 40 наһа хүрэнэ Валерий Павлович Амагыров ажаллана. 1993 ондо Новосибирскын мединститудай ординатура дүүргээд, городской больницын врач-кардиологоор ажаллаа.

1998 ондо «Здоровье» гэнэн эмшэлгын булан Сотниково хуурида эмхидхээд, ахмад врачар яһала урагшатай ажаллаһан юм. Мүнөө Валерий Павловичтай уулзахадамни, ингэжэ хөөрбэ: «Манай больницада жэл соо 14.000 хүн бэеэ аргалуулна, тэдэнэрэй 11.200 хүн түргэн туһаламжа хүүлжэ аргалуулна.

Эндэ 7000 операци хэгдэнэ, тэдэнэй 80 процентнь түргэн болзорой операци болоно.

туһаламжа хүргэгдэнэ. Тээд тэдэнэрэй ехэнхинь муу архиһаа гэмэлтээшэд болоно», - гээд, тэрэ онсолон тэмдэглэбэ..

Отделенидэ врач Галина Иннокентьевна Федорова 10 жэлдэ ажаллахадаа, үбшэнтэдэй зүгһөө олон баярай үгэнүүдтэ хүртэнэ.

Галина Иннокентьевна Харьков хотодо мединститудай клиникескэ ординатура амжалтантайгаар дүүргэһэн дээдэ категориин врач мүн.

Московско нэгэдэхи мединститут улаан дипломтойгоор дүүргэһэн Надежда Михайловна Аулова. 2002 ондо городской врачнарай конкурсдо гурбадахи хуури эзэлжэ, «Городой эрхим врач» гэнэн гурбадахи шатын дипломоор шагнагдаа. Врачнар Светлана Дашиевна Ошорова, Мария Ивановна Хамнаева яһала урагшатай ажаллана. Отделениин ахалагы медсестра Е.Ч. Тармаева, сестранууд Света Королева, Вика Базаржапова, Надежда Галсанова гэгшэд үбшэнтэнэй зүгһөө олон баярай тэмдэгүүдтэ хүртэнхэй.

Тусгаар дэбтэр соохи ханамжанууды дурдая. «Стальмост» заводой хүдэлмэрилэгшэ В.Н.Шулунов бэшэнэ: «Терапевтическэ отделенидэ тон хайн бэлэдхэлтэй, дүй дүршэлтэй врачнар ажаллана. Медсестра бүхэниинь хүндэ хайн хандалгатай, хүнэй худал адуугүйгөөр олоно, саг соонь эмшэлгэ ябуулна».

Стеклозаводһоо ерэнэн Е.П.Филиппова: «Эндэ иимэ сээр арюун байдалтай гэжэ урдань ханаагүй байгаа. Мүнөөнэй сагаар яһала хайнаар эдеэлүүлнэ, амтатайгаар шанана». «Манай городто иимэ больницатай байһаннай хайн даа», - гэжэ Л.А.Бочеев, Шантогаровтанай үхиүүд баяраа мэдүүлнэд. Саашадаа тус отделени үшөө

Операционно отделение үргэн арад зоной дунда хүндэтэй болоһон Н.Б.Горбачев хүтэлбэрлэнэ. Хирургнууд М.М.Олохоев, Е.К.Ким, Р.А.Хилаев, М.И.Карбушев, Ж.Б.Очиров, Э.И.Тарасенко, В.В.Петручик гэгшэд дээдэ гарай врачнар юм.

Больницада 900 гаран хүн ажаллана. Манай больница Омск, Тула, Ангарск, Челябинск, Красноярск, Екатеринбург хотонуудай эмшэнэрээр хани холбоотойбди, шэнэ мэдээлнүүды абанабди. Больницын ахмад врач Валерий Павлович эгээл бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллаха үедөө ябана бшуу.

«Эндэһээ урда жэлнүүдтэ алдар сууда гараһан аха заха нүхэдэйнгөө эхилһэн хэрэгы саашань үргэлжлүүлжэ, үргэн арад зонойнгоо элүүр энхэ байдалы хайнаар сахиха уялгатайб гэжэ буряад зонойнгоо эгээ дуратай газетэ дээрэ тангаригланаб, - гэжэ мэдүүлнэ.

Валерий Павловичтай эсэгэ Павел Кузьмич Амагыров республика соогоо мэдээжэ Эдын аймагай «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэнэрэй нэгэниинь байһан бшуу.

Арад зоной дунда нэгэ ссэн үтэби. Юубгэхэдэ, шэниһэнэ обёос ургадаггүй юм. Тиймэнэ абынгаа бэрхы шудалбал, Валерий Павлович арад зонойнгоо найдабаряар тон харюусалгатай ажалдаа үри ехэтэй ажаллахань дамжаггүй.

хайн амжалтанууды туйлахань дамжаггүй. Юуб гэхэдэ, эндэ урагшаа ханаатай, нэгэ бодолтой, эбтэй зетэй хүнүүд ажаллана.

УРОЛОГИИН ОТДЕЛЕНИ

БСМП-гэй урологиин отделени Улаан-Үдэ хотодо, мүн республика соогоо мэдээжэ болонхой. Тус отделени бэрхэ врачнар Г.А.Бутуханов, В.О.Очиров гэгшэд олон жэлнүүдэй хугасаа соо урагшатай хүтэлбэрлөө. Мүнөө тус отделени Валерий Иванович Доржиев урагшатай хүтэлбэрлэнэ.

Тус отделени даагша залуу врач-хирург Сергей Алексеевич Уроновтой уулзахадамни, Сергей Алексеевич үндэр томо бэетэй, хайхан шарайтай, городской хургуули дүүргэһэнше наа, тоб байса буряадаар хөөрэлдэдэг хүн байгаа.

Залуу врач - хирург өөрынөө мэргэжэл дээшлүүлдэг заншалтай байшаба. Америкэдэ, Аляскада, Австрида, Зальцбург хотодо уласхоорондын урологуудай семинарта хабаадан.

Эдэ хари гүрэнүүдэй газарнуудаар ябаханда, манһаа дан үлүү мэргэжэлтэдтэй гэхээр бэшэ, харин материально-техникескэ талаар ехэ баян гэжэ тэмдэглэмээр. Хирург-врач нэгэшые заахан адуу хэхэ ёһогүй. Энэ талаар манай отделени даагша В.И.Доржиев тон шанга эрилтэ бидэнэрэй урда табидат. Манай ахмад врач Валерий Иванович эгээл түрүүн тон хайн бэлэдхэлтэй, ямаршы үбшэнэй операци хэдэг хүнгэн гартай бурханай үгэнэн заяатай врач-хирург гэлсэдэг.

Хирург хүн ходоодоо түргэн бодолтой, шанга эршэтэй гартай, халуун зүрхэтэй, нэгэ адли тэгшээр операци хэхэ ёһотой

Ахмад врач В.П. Амагыров

гэжэ тон зүбөөр бидэнэры хургадаг. «Валерий Иванович минни багша, урдаа хараха бидэнэрэй найдамтай нүхэр», - гэжэ хэлэхэдэнь, нятагайнгаа хүниэ магтуулхадаа, сэдхэлни яһалашы баярлаа бэлэй. В.И.Доржиев «Россин арадуудай түүхэдэ габьяата хүн» гэнэн

Неврологическа отделениин коллектив

медальар шагнагданхай. Үшөө тиигээд манай отделенидэ 41 жэл соо Нелли Борисовна Басанова ажаллаһаар ябана. Бидэнэртэй Нелли Борисовна дүй дүршлөө хубаалдана, ажалдаа үльгэр жэшээ харуулна.

Мүн яра шарха аргалдаг отделениин ахалагша медсестра Дарима Баторовна Дамдиноватай хөөрэлдэхэдэмни, ингэжэ хөөрбэ: «Манай отделени 40 хүнэй палататай юм. Отделени даагша О.И.Сиденов саг соогоо ехээр гэмтэһэн зоние аргалгада ехэ оролдано. Отделенидэ 18 медсестранууд ажаллана.

Медсестранууд В.И.Руквец, С.П. Касьянова, В.В.Палкина, Л.И.Жданова, С.Н.Патрачкова, М.Д.Балданова гэгшэд ажалдаа хайнаар хандажа, коллектив соогоо эмшэдэй дунда хүндэтэй болоһон юм. Мүнөө БСМП-дэ 134 врач, 351 медсестра ажаллана. Врачнарай дунда 40 наһатай - 68 процент, медсестрануудай дунда - 84 процент болоно, 6 медицинһын эрдэмэй кандидадууд, Россин 19 габьяата врачнар Буряад Республикын 7 габьяата врачнар ажаллана. Врачнарай 57 процент дээдэ категориин болоно.

БСМП, БГУ-гай медицинһын факультэдэй клиникескэ бааза болоно. Мүн эндэ медицинһскэ колледжын студентнэр практикая гарана.

Буряад Республикын эгээ томо эмшэлгын гуламта БСМП - арадай эмнэлгын гуламта мүн. Тус суута коллектив 25 жэлэйнгээ оёе угтажа байхадаа, үшөө ехэ программа урдаа табина. Эдэ үдэрнүүдтэ научно-практическа конференциүүд үнгэргэгдэнэ, ветерануудтай уулзалганууд болоно.

10 лет УФСР Республики Бурятия

«Вперед, почта, и ни шагу назад!»

Почта - одно из важнейших и эффективных средств связи между людьми и государствами, в услугах которой нуждается каждый из нас, неотъемлемая часть культуры и истории человечества. Еще с древнейших времен люди обменивались информацией, прибегая при этом к различным способам и методам ее передачи: дымы костров, птицы... Вспомним те же фильмы с гонцами и скороходами, путешественниками и купцами, доставлявшими различные послания через большие расстояния. Вот вам и первые почтальоны.

А с появлением и развитием централизованных государств, естественно, возникла необходимость организованной перевозки почты. Так, например, в 1516 году немецкий граф Турн-унд-Таксис учредил первую на нашем континенте регулярную почтовую линию Вена-Брюссель. Таким образом, постоянно совершенствуясь и развиваясь, почта на современном этапе представляет собой мощную структуру с разнообразными возможностями (Интернет, электронная и экспресс-почта...) и играет огромную роль в жизни общества.

Теперь обратимся непосредственно к нашим юбилярам. В 1993 году, в момент разделения почты и электросвязи, Указом Президента Российской Феде-

рации был учрежден «День Российской почты», который отмечается во второе воскресенье июля. С тех пор в течении 10 лет почта функционирует самостоятельно, хотя многие предрекали невозможность такого существования и даже ее развал, учитывая изначально социальную ориентированность деятельности этой организации. Но несмотря на сложные обстоятельства становления, предприятия почтовой связи выжили и даже получают прибыль. Конечно, это достигнуто упорным и нелегким трудом, мудрыми и своевременными решениями. К примеру, для увеличения доходной части, начиная с первых самостоятельных шагов, пользуясь возможностями, предоставленными законодательством, началось внедрение нетрадиционных для почты услуг (реализация ТНП; прием различных платежей; банковские услуги; услуги ксерокопирования, ламинирования, передача факс, электронных сообщений...)

В целом, на сегодняшний день населению оказывается более 20 непрофильных услуг.

Приведем примеры из жизнедеятельности производственных структур - Закаменской и Кяхтинской РУПС.

Захаминай хэлжээшэд урмтайл дла

Т.Д.Тарнуева.

1993 ондо почто Электросвязьнаа амьарлагдахадаа, хатуушаг байдалда ороо бэлэй. Угайдхадаа, пенси тараалганнаа оршо хоёр дахин доошолжо, тус эмхи мүнхэн зөөрээр нилээд дуталдаа нэн. Тиймэһээ

яажашье наань ажаמידарха, хандаран халахагүй гээн зорилго табигдаһан байна. Тэрэ үедэ салыншые муугаар түлэгдэхэ даа. Иймэ хэсүү сагта Захаминай почтынхид ажалаа орхингүй, бүри нэтэрүүгээр, оролдосотойгоор хүдэлэн, хамагые тэсэжэ гараа.

Энэл хүшэр үедэ Захаминай РУПС Татьяна Дашинимаевна Тарнуева толгойлһон юм. Тэрэ дүй дүршэлтэй экономист, мүн аймагайнгаа захиргаанда хүдэлжэ, ажахын эмхидхэлэй талаар нилээд дүршэлтэй байжа, республикынгаа УФСР-эй мэргэжэлтэдтэй суг доройтонги байдалһаа гараха тусхай программа хараалан зохёогоо бэлэй.

Тэрэ үедэ энэ программа олонхи аймагуудта хэрэглэгдэжэ, һайн үрэ

дүнгүүдые харуулжа эхилһэн юм. Тус программын ёһоор гол ажалынгаа хажуугаар олзын хэрэг эрхилэлгэ хүгжөөжэ эхилбэ.

Тийн 1998 ондо «Почтовая тройка» гэһэн магазин нээгдэбэ. Удангүй нютагай зондо телевизор, холодильник, электро-пешон гэхэ мэтые эндэһээл худалдан абаха арга олгогдоо. Энэ хэрэгэйнгээ бүтэсэтэй байхада, 2001 ондо үшөөнэгэ магазин нээгээ: нэгэ таһалгадань - эдээ хоол, нүгөөдэдэнь - эд бараан.

Почтын хүдэлмэрилэгшэд эм дом, ажаһуудалда эгээл шухаг зүйлнүүдые хүнэй гэртэнь хүргэн хангадаг болобо. Тийгэжэ зондоо тон шухала туһаламжа үзүүлжэ, эгээ хэрэгтэй албан боложо шадаа.

Мүнөө Захаминай РУПС Анна Ганжуровна Намсараева хүтэлбэрилнэ. Нүүлэй табан жэлдэ тус эмхи республика соогоо түрүүшүүлэй тоодо ороно. Энэ хадаа коллективэй һайн ажалай, мүн олзын хэрэг эрхилэлгые шударгыгаар нэбтэрүүлһэнэй үрэ дүн гээшэ. Хараад үзэе, 2002 оной 9 харын дүнгүүдые 2001 оной энэл хугасаатай сасуулбал, гол ажаябуулгын оршын ургалта - 129,9 процент, бусад оршо - 244,4 процентээр ургаа.

РУПС-ын гол зорилгото ажалын урагшатай һайн гээд тэмдэглэе. Юуб гэбэл, газетэ, журналнуудта захил хэлгые эдэбхитэйгээр эмхидхэнэ, хүн зоной дунда элдэб сонинуудые дэлгэрүүлхэ талаар ойлгууламжын хүдэлмэри һайнаар ябуулна. Жэшээ болгон хэлэбэл, имагтал «Буряад

Коллектив Закаменского РУПСа

Магазин «Почтовая тройка».

үнэн» сониндо захил хэхэ талаар Захаминай аймаг республика дотороо ходо түрүүлдэг, үндэһэн хэблэлээ үргэлсэдэг дэмбэрэлтэй үүргэтэй гээшэ.

Мүнөө үедэ тус РУПС үргэдхэгдөө гэжэ мэдээжэ. Юуб гэбэл, Зэдын аймагай почтово хэлхээ холбоон сэхэ мэдэлдэнь ороо бшуу.

Джидинцы ванансь в коллектив Закаменского РУПСа.

КЯХТИНСКИЙ РУПС: рентабельность и стабильность

У истоков становления и развития Кяхтинского узла почтовой связи были руководившая тогда коллективом Н.Г. Тогмитова, ее заместитель Г.Г. Юмжапова, главный бухгалтер А.Н. Корнетова и другие ведущие специалисты. С 2001 года руководит предприятием С.Н. Базарова.

СЕГОДНЯ Кяхтинский РУПС обслуживает 46 населенных пунктов с численностью в 43 тысячи человек. В состав почты входят 16 стационарных отделений связи, 3 передвижных и почтовый отдел. В коллективе работает более 100 человек, 80% из них - молодежь.

Что касается прибыли, то доходы от основной деятельности в прошлом году составили 3787 тыс. рублей против 2878,5 тыс.

в 2001 году (рост - 131%),

За десять лет самостоятельно существования Кяхтинский РУПС достиг стабильности работы, предприятие является рентабельным. Положительная динамика показателей достигнута за счет эффективного развития нетрадиционных услуг. В настоящее время их более 10 видов. Доля доходов от непрофильной и коммерческой деятельности в 2002 году составила 2947,1 тыс. рублей, а в 2001 - 1326,2 тыс. рублей (рост - 222%).

В достигнутых результатах есть огромная заслуга всего коллектива. Наши сотрудники отдали работе все силы, у многих рабочий день начинается с 6 утра и заканчивается уже поздним вечером. За период существования почты стабильными являются такие отделения связи, как ОПС Наушки, возглавляет ее Е.М. На-

чаева, которая вот уже 30 лет трудится в этой сфере; Кяхта-3, начальник Л.Л. Лисина. Также хочу отметить операторов узла связи В.Г. Гармажанову, Ц.М. Цыдыпову, К.Д. Намсараеву; начальника страхового участка В.Ц. Бадмаеву; инструктора по подписке Е.В. Шварцкопф; инструктора информпункта Л.А. Асееву; старейшего работника почтовой связи Т.И. Попову. Она посвятила нашему делу 30 лет, - рассказывает Светлана Николаевна.

Ежегодно проводится защита бюджета при большой комиссии управления федеральной почтовой связи г. Улан-Удэ под председательством начальника управления Д.Ц. Ринчиновой. В этом проекте определяются главные направления развития узла связи. На сегодняшнем этапе - это почтово-банковские услуги, развитие договорных услуг, гибридная по-

чта, электронная почта, Интернет, коммунальные услуги и иные платежи... И кяхтинцы стараются сохранить и развить все это.

Также новые услуги электронной почты и EMS «Гарантпост» дали первые положительные результаты и в будущем это позволит увеличить доход. Ведется активная работа по внедрению автоматизированной информационно-технической системы учета и контроля за прохождением почтовых отправок и денежных переводов. С 1 марта текущего года принимаются ускоренные денежные переводы.

Таким образом почтовики намерены внедрить у себя все те новшества, которые появляются в отрасли, находят отражение в деятельности районных узлов связи. Хотя некоторые из них не заработали в полной мере, но начало есть.

- «Проблемы, конечно, у нас есть, но мы настроены оптимистично и не унываем. Рано или поздно все решается, потому как у коллектива настрой деловой и рабочий. Ведь конечная цель почтовиков - это повысить качество и расширить спектр почтовых услуг.

В канун 10-летнего празднования почтовой связи коллектив Кяхтинского РУПС желает всем своим коллегам, ветеранам почтовой связи, потребителям почтовых услуг здоровья, благополучия, оптимизма, и пусть лозунгом для почтовиков будет «Вперед, почта, и ни шагу назад!», - пожелала начальник РУПСа С.Н. Базарова.

Полосу подготовила Дарима ЦЫБИКДОРЖИЕВА.

МОГОЙН ХОРО
 ЯАГААД
 БУУРУУЛХАБ?

Үнэн болохон ушар

Гурбадахи класс дүүргэхэдэм, аба тарбагагца хабха табихые зааж үгөөд, хэлээ нэн:

Тарбаган гээшэ тарбаган тахал (чума) гэжэ үбшэ тараадаг юм гэжэ хэлсэгшэ, зүгөөр минии наһагца тэрэ үбшэн байгаагүй юм. Үни сагта Бумбын талада Хамбын харгын хажууда ажаһуудаг айл тэрэ үбшэндэ дайрагдаһан гэхэ, тиихэдэнь тэдэниие тойруулжа харуушадые табихан ха. Эдэе хоолыень һалхинай дээдэ талаһаан асаржа, хүдөөд орхидог байгаа. Байһаар тэрэ үбшэнтэй гэрһээ гарахаа болиходо, хэдэн зон ламые залажа, тэдэниие гэртэйнь галдажархиһан юм ха.

Тарбага баряа наа, нэн түрүүн хүлүүдэйн улануудые харахаш, хэрбээ улынь бэмбэгэр байгаа һаань, донгороогоороо хаджажа, үдхэн хара шуһанай гараа һаань, тарбагаяа, донгороогоо хаяжархёод, намда гү, али Сада ахайдаа ошоорой.

Үглөөдэрын хабхаяа эрьежэ ошон гэхэдэм, бута дээрэ улааштар юумэн тэршэлжэ байба. Тарбаган байна гэжэ һанаад, мориёо тушаад, гүйжэ ошон гэхэдэм, ангир байбал даа. Уб улаан нюдэнүүдтэй, муухайгаар хашхархань олиггүй, дүтлүүдхээр бэшээр аашална. Арай гэжэ хузүүнхэнь барижа, хабхагаа мулталхадэм, холо ошонгүй хэб-

тэшэбэ. Хабхаяа дахин табяад, тэрэ ангиргаа зобоонгүй алаха һанаатай дүтэлхэдэм, хухархай хүлүүдэе һанжалзууллаар, далинуудаараа газар сохиһоор, арай гэжэ ниидэшоо нэн. Гэртээ ержэ абадаа һониноо хөөррэхэдэм, хэлээ нэн:

Ангир гээшыеш буряадууд аладаггүй юм, тиигээдшые хараалша шубуун гэдэг - шинишые агнуури буруудаба ёһотой.

Уданшыегүй нэгэ хотли барижа, дамбарыень зохёогоод, ехэл хүхиюутэй гэртээ бусаа бэлэйб. Хотонийхид сугларжа, намайе магтажа хүхеэгэ нэн бээ. Тэрэ үедэ Илзаарай Шнираб - нотагай лимбэшэдэй нэгэн - тарбаган тухай домог хөөрөө нэн:

Хэдыдэ болохон юм, юрэдөөл үнил болохон ушарал гэхэ. Тэнгэридэ ниидэжэ ябаһан шубуу шонхорые, газараар ябадаг ан гүрөөлые харбахадаа, хии һурша табиха гээшые мэдэдэггүй Эрхы

мэргэн гэжэ суутай хүн ажаһууһан ха. Юун болохон юм, энэ мэргэмнай нэгтэ амаргүйгөөр бээ магтажа оробо. Энэ үедэнь шагнаашады нэгэн хэлэбэ ха:

Энэ ниидэжэ ябагша хараасгайнуудай нэгыень харбаад турша - тудахагүйш.

Минии тудаагүй юумэн энэ нарата дэлхэй дээрэ байгаашыегүй, байхашыегүй, хэрбээ алдабал, эрхы хургаяа таһа сабшаад, хара уһа уухагүй, хагда үбһэ эдихегүй, харанхы нүхэн байратай тарбаган болуужам, - гэжэ тангариглаба. Номо һаадагаа дэлижэ-дэлижэ, тон дээгүүр ниидэжэ ябаһан хараасгайе харбахадаа, һүүлыень нэгэ харбажархиба. Тэрэ гэрһэнхэ хойшо хараасгай асатай һүүлтэй болохон, Эрхы мэргэмниие тарбаган боложо түрэн гэхэ.

Тарбаган хадаа үглөөнэй шүүдэрээр ундаалдаг, үбһэнэй хагдархада, эшэндээ орожо, хабар болотор унтадаг, ехэл ухаатай, хэргэг, бэлээр алагдаггүй амитан юм.

Жараад оной эхээр Шэтын областини санэпидстанци тарбаган гээшэ тарбаган тахал тараадаг юм гээд, Агын, Борзиин ба Ононой районуудаар хоёр жэлэй туршада эшэһнээ гараад байхадань, нүхэ руунь хоро хаяжа, тэдэниие үгы хэхэ хэдэлгэ хэнэн байна, тиигэбшые эндэ-тэндэ үхөөл нэн бээ. Уданшыегүй алаһан нэгэ тарбаганай түлөө 50 түхэриг штраф бии болгоо нэн бэлэй.

Бато-Мүнхэ ЗЫДРАБЫН

Хэлэнэй зохолоо гаргабаб гэхэдэши,
 Хобой хэлтэрхэй байжа болохо,
 Ханилан сэнгэжэ наадабаб гэхэдэши,
 Хуби заяанай алдуу байжа болон.

Шартарта шах хэрэгтэй,
 Шабгансага маани хэрэгтэй.
 Шартарта яаража болохогүй,
 Шабарта эдирхэжэ болохогүй.

Нүгэлэй харгы олон,
 Наһанай харгы нэгэн.

Набша сэсэг - наранһаа,
 Наһанай жаргал - һургаалһаа.

Зугаа наадан - нэгэ үгдэрэй,
 Залхуу зоболон - зуун үгдэрэй.

Залхуугай зам - зоболон,
 Хуурмагай харгы - хогоосон.

Шабартай газарай үбһэн шэмэгүй,
 Шэмэгүй хоолтой мал шагалгүй.

Муу моринго манан - ашаан,
 Залхуу хүндэ зүүдэн - ашаан.

Залхуу хүн заабарилааша,
 Зольбо нохой хусааша.

Һайрхуу хүн һаамагар,
 һаахаруу хүн өөгдэрхүү.
 Яһагүй мяхан шүлшэггүй,
 Ядуу хүн ялигүй.

Хорон үгэ - хэрүүлэй ташуур,
 Худал үгэ - хулгайн ташуур.

ШОГ МҮРНҮҮД

Дурлаһан шарай дуулимхан,
 Дурлаһан уралнууг дулааханууг,
 Дурлаһан нюдэг согтойхон,
 Дурлаһан басаган сортоотойхон.

Хартын наада дэрлэбэл,
 Хооһон хорёотой үлэхэш.

Архиин зугаа бэдэрэнхаар,
 Адууһа малаа үдхэбэл,
 урматай.
 Хаартын наада эрхилэнхаар
 Хони, малаа ажаллабал,
 олзотой.

Архиин амтан амсааршые наа,
 Арсалдаанай харгыга оруула,
 Бодкын амтан боломооршые наа,
 Буруу харгыга оруула.

Дуранай эхин эшэмхэй,
 Дуранай амисхал хоншуухан.
 Дуранай шарай сэлмэгхэн,
 Дуранай хүсэн эрлэхэг.

Зүрюю зоригтой ябабал,
 Зол жаргалай жолоо барихаш.
 Залхуу зольботой нүхэсэбэл,
 Зоболоной хойморто һалирхаш.

Зөөриин элбэгтэ мунганижа,
 Залхуугай табсан дээрэ налайжа,
 Залуу наһаяа эдлэбэл,
 Зүнтэгэй дабаан дээрэ зобохаш.

Хатуу харада гишлэдэбэл,
 Хогоосон хоймортоо хуухаш.

Телевизорэй урга тэнзыжэ хэбтэбэл,
 Тэнхээ тамираа алдахаш,
 Тэмээ, ямаагаа тэжээбэл,
 Тогоо дүүрэн ажаһуухаш.

Газетэ уншажа, үгэр үнгэргэбэл,
 Гарзын хойморто хуухаш,
 Гахай, таһагаа үдхэбэл,
 Гүзээ дүүрэн ажаһуухаш.

Элбэг МАНЗАРОВ.

Энгельсина ГАРМАЕВА

Буряад Республикын 80 жэлэй ойдо

Роза НАМЖИЛОВА

Арад зонойм аман үтгээ нэгэ үльгэр домог бии юм. Дэлхэй дээрэ гансал нэгэ шубуун эхынгээ ашыень дүүрэн харюулхан юм гэдэг, тээд хүн түрэлтэн эхэ, эмгэй, аба, үбгэ эсэгэнэрэйнгээ ашыень шадаха зэргээрээ харюулха гэжэ оролдодог. Мүнөө сагта өөрөө эмгэй болоод ябахандаа, ашата ехэ элинсэг хулинсагайнгаа хэнэн ажал хэрэгиень, хүмүүжэл, хургаалыень алтан шэнги альган дээрээ сэгнэжэ, адхашье хаа, ашыень харюулха гэжэ оролдохош. Түрэн гараһан эжынэртээ зорюулхан дуун шүлэг хоёроо та бүгэдэнэйнгөө анхаралда доро дохин хандуулнаб.

НЭРЛҮҮЛХЭЛ БАЙХА

Байгал далайн нюурай шарай Баргажан халхинһаа харгаагүйл болобол, Бурханһаа адистай мунгэнхэн хундагань Буряад нютагым суурхуулхал байха. Огторгойһоо заяатай наһанай хэмжэээ Огтор байһандань гомдоогүйл болобол, Онсолон хэшээтэй нангинхан алхасань Одохон мэтэ ялархал байха. Азарга түрүүтэй адуунай хүрэг Ара тайгада төөрөөгүйл болобол, Алтан намараар эрьежэ эрэхэдээ, Айраг тарагаа асархал байха. Балшар наһанай гэнэнхэн хаһые, Баримтын олохо тэгшлээл болобол, Бургаһан үетэй түрэлтэнэй үри Баабайнгаа нэрье нэрлүүлхэл байха. Эрбээхэй далитай бүргэдэй дальбараа Энгэр нэнгэн далижаал болобол, Эрмэлзэл хүсэтэй эрдэни шубуухай Эбиингээ нэрье нэрлүүлхэл байха.

САГАЙ ҮЛХӨӨ

Аглаг тэнгэрийн үбсүүндэ Алтан наран яларна. Уе сагай үлхөө болон Үдэр хүнитэй ханилана. Дабталга: Наранай элшээр, наранай элшээр, Наранай элшээр тэнжэлэн дэлхэй. Налгай байдал, налгай байдалай, Налгай байдалай баян үлгы. Сагай нангин эрьеюулгэ Сагаан нараар мүнцэлнэ. Мунгэн хюруута мүшэнүүдээр Мэндээ хабарта мэдүүлнэ. Дабталга: Дуранай долгөөр, дуранай долгөөр дүтэлэн хабар, Дүүрэн аягаар, дүүрэн аягаар, Дүүрэн аягаар барихан жаргал.

БҮРГЭДХЭН

Хабсагайта уулын оройдо Хабарай халхинһаа хашарангүй хаань, Халюурма талын бүргэд шубууд Хүрээлэн уурхай зохионо. Дабталга: Эсэгын түхээрхэн үлгы соо Эмээлтэ хазаарта тэнжэдэг юм. Үнэн зүрхэнһөөн үндэглөөл хаань, Үргэнэн ашыень харюулдаг юм. Үүлэтэ хадын оройдо Үдэр хүниие алдангүй Үргэн талын бүргэд шубуун Үрээлэн үриэе бээлүүлнэ. Дабталга: Эжын урихан үбсүү нэнгэн Үхибүүн наһан үнгэрдэг юм. Элбэгээр дураа хүртөөгөөл хаань, Эрьежэ ашанинь бусадаг юм.

СЭНХИРХЭН ШАНААМНИ

Гүлмэр заахан ябахандаа, Гүзээн дээрээ гэшхүүлсэн Гансал Ниисхэ баабайтай Гоё сайхан Шанаамни.

Эдир залуу ябахандаа, Эльгэн дээрээ эльбэсэн Эмгэй Эжы тахилтай Элдин Хонгор Шанаамни.

Таабай болоод ябахандаа, Таалажа дохин угтадаг Талын толгой уулатай Талмай нууртай Шанаамни.

ТОГООШО ЭМГЭЙДЭЭ

Тал мүл алхалааг, Таба-зургаанаар бодожо, Таягаа тулааг эмгэймнай Табага, шанагаа наяруулан, Тажагар заахан бигдэнэртээ – Табан хөөрхэн ашанартаа Таатай гоё эгээ Тогоон соогоо шанажа, Тааруу зохигоор хубсалуулжа, Тархи толгойёмнай эльбэжэ, Таалажа томо болгоһон Түбшэн гаруу зантай, Талмай уудам сэдхэлтэй, Түгэлдэр ухаан бодолтой, Түби гэлхэйн табисууртай Түрэн Тогоошо эмгэймнай, Табан хөөрхэн ашанаршни Талаан, бэлиг шадабаритай Таабай, үбгөө болонхой Тоонто Химнэ нютаи таш Түүдэг носожо хонуудаар Түүхэ, домог, дуун соогоо Тогооши эмгэйгээ дурсан, Түүрэн магтан дуулахабди!

ҮРГЭН ДЭЛГЭР НОЁХОМНИ

Үндэрхэн Ноёхон хаанынгаа Үбсүү сээжыень дэрлэһэн Үзсэхээн сайхан үльгэрэй Үргэнхэн дэлгэр Ноёхомни.

Дэлгэр, Залаа, Баян Хангай хаан Дэлхэйн дэнэе уулануудтаа Далай уһан шэнги долгилһон. Дуулим сэлгээхэн Ноёхомни.

Согоото Хаанынгаа үршөөлтэй Сэсэнхэн хүбүүд, басагадтай Сэлэнгэ талын арюун нютаг Сэнтэйхэн үлгы Ноёхомни.

Үбгөө, эмгэй, аба эжымни Үндөжэ, үдэжэ хүн болоһон. Үглөөнэй наранай жэшээлмээр Үнэр баян, үлзы тоонтомни.

НАГАСА ЭМГЭЙМНИ

Үржэлтэй үрил хүртэжэ, Үрмэ, зөөхэй мяхаараа Үгылжэ, үргэжэ үндылгэһэн Улаан зүрхэнэим оёрто Уураг тархи толгойдом Унтаршагүй гэрэл сасархан Үндэр Тэнгэрийһээ табисууртай Удхатай, узууртай Урин дулаан эмгэймни. Улаан үнээнэйнгээ сүүтээр Урданайнгаа ёһо заншалаар Уула орон Дэлхэйдээ Үдэр бүри сэржэмээ Үяран, хүгдээн үргэжэ, Үнжэнгүйгөөр мүнхэ зулаа Үдэшэ бүри багараһан Үбдэг дээрээ сүхэрижэ, Үймар заахан бигдэнэртээ Ута наһа, удаан жаргал Унажа, бодожо гуйһан Уулын орьёл Обоо шэнги Ухаанайм оёрто мартагдахагүй Угтай буурал эмгэймни. Үбэлэй хүйтэндэ үүдээ нээжэ, Үбсүүгээрээ амилжа ябаһан Үргэн ехэ дэлхэйдэ Урагшаа сагаан наһатай Үргэлжэ гоёор хубсалдаг Ургы сээсэг мэтэ бүхэ гоё Уйгаргүй хунгэ ашаатай Уһан далай ажабайдалы Улаан гараараа сэлижэ гараһан Үглөөнэй нарантай урилдаһан Үлзы сайхан эмгэймни. Алмай Дэлхэйн альган дээрэ Амаргүй хайратай эмгэйнгээ Ашата буянгынь харюулжа, Хүн түрэлтэ эхэ нэрьеень Хүндэжэ дээрэ үргэхэб!

ҮЛГҮ МИНИИ БУРЯАДНИ

Юһэн эрдэнитэ юртэмсэ дэлхэйн альганда мүнцэлөөд, Юунһээш үлүүгээр алтан наранай элшые тодоолши. Буурал Байгалай мунгэн хундагаар жаргалаа хурьялад, Буряад нютагны, дүрбэн тэгшэ найман зүгтөө мандалши. Хаража ханашагүй байгаалин зураглал урдан дэлгээд, хорожо садашагүй хангал агаараар сээжым жэгнээлши. Гушан гурбан мундгарын оройһоо мунгөөр толороод, Гушадахи зуун жэлэй түрүүшын одоор ялбан уряалналши. Найдал эхэ газарай хурьһэндэ хуби заяагаа даалгаад, Найман зүг руу адли тэгшэ үндэһөөрөө зорихон, Хэтын хэтэдэ хада уулаар хүхэрэн нуудат Хуша модонтой эршэтэ бодолойш хусые сэгнэхэм гү? Али, Арюун гоохон Ангар дүүхэй мэтэ алярхан Амидын жаргалай эхи табихан абаһаан зугаада, Аласай холодо хатар нааданай жэгүүрэй аялгаар Алгасанан дураа хун шубуундал хурылан ябахыш дурсахам гү? Али, Хани нүхэрөө хадын оройһоо буухиргаа табяад, Хандагай турагтал хүбшын хүбшэргэй хүгжэм болгоһыш сэгнэхэм гү? Сарамай эхинһээ сагай урадхал сахариглан эбхээд, Сарьдаһаа холбоотой хүхы шубуундал донгодоо табихыш дуулахам гү?

Али, Эддэб янзын эмтэ домто эдөөгээр эрээлээд, Эмнэхэ сэдхэлтэй эхэ дайдым эльгэниинь байһандаш этигэхэм гү? Аршаан булагаа Ара хангайнгаа үндэрһөө шэдээд, Аргалха хүсэлтэй эсэгэ тэнгэрийн зүрхэниинь болоһондош баясахам гү? Али, Арад зонойнгоо алтан тобоото аман зугаагаар Аламжа Мэргэнэй, Абай Гэсэрэй алдарынь мүнхэлхыш анхархам гү? Сагаан нараар солоёо дурдуудат Самбуугай Мэлсын Жэгүүртэ үгөөрөө Шамбалын оронһоо шэхэндэш шэбэнэхые шагнахам гү? Али, Улаан наранай элшэтэй урилдан эмнигтээ мордодог Урма зоригтой адууша, малша арад зонийш магтахам гү? Хуби заяанай мананд төөрийһэн амитан бүхэниие Хадагаа дэлгээд, хоймортоо жаргуулхыш хаана яанагүй тараахам гү? Таагынь олохо, туужа домогыеш түрээхэ гэхэдээ, Түүхыеш мэдэхэгүй юрын лэ эхэнэр байһандаш хүлисөөрэй. Угайш бэшэгэй хууданье ушарынь олохо ирахагүй дээрэнээ, Ульһанһааш дулаасаад, урин үгэнүүдээ зориулхым сэгнээрэй. Яахын аргагүй амгалан тайбание сахидаг дээрэнээш, Янзын яһатан үлгы олон түбхинөө энгэртэш. Бурханда хүзэглэн Будаадын шажаанда шүтэдэг дээрэнээш, Буурал Байгалаар тулга болгон түшэглөө эрьедэш.

Юбилей

ОСНОВОПОЛОЖНИК СИБИРСКОЙ МИКРОБИОЛОГИИ

Имя Баира Бадмабазаровича Намсараева - доктора биологических наук, профессора, широко известно российской и зарубежной науке.

Но для нас, земляков, он является человеком уникальным и необычным во многих отношениях. Вряд ли кто из ученых Бурятии (и не только!) может сравниться с ним и сказать, что изобразил просторы трех океанов, кроме Северного Ледовитого! Под его руководством проведены экспедиции и впервые получены научные данные о микроорганизмах в районах мелководных гидротерм Тихого океана и Курильских островов, соленых маршах Кубы, дощих осадках Черного, Балтийского, Японского, Карибского и Карского морей, Индийского океана, озер Мичиган и Байкал!

В канун юбилея Баира Бадмабазаровича со всей отчетливостью обозначилась та роль, которую играет наш руководитель в научном сообществе, то множество дел и связей, которые замыкаются на нем и идут через него. Его поразительная работоспособность служит примером для нас - коллег, которые изо дня в день находятся рядом, трудятся, удивляются его неутомимой энергии, сочетающей в себе талант руководителя, ученого и, наконец, замечательного и скромного человека.

Несмотря на то, что микробиология как наука имеет многовековую историю и представляет собой одну из основных дисциплин биологии, у нас в Институте общей и экспериментальной биологии Сибирского отделения Российской академии наук она образована Баиром Бадмабазаровичем не так давно - не более 10 лет. Научные интересы лаборатории микробиологии относятся к области экологической или природоведчес-

кой микробиологии. Основное внимание уделяется роли микроорганизмов в глобальных геохимических процессах. Удаленность от научных центров более чем в тысячи километров не сказывается на результатах исследований лаборатории, работы которой вызывают неизменный интерес со стороны многих микробиологических светил и имеют научное и прикладное значение.

Вся творческая деятельность Баира Бадмабазаровича связана с решением проблем в российской науке в области общей микробиологии и биогеохимии. Им разрабатывается приоритетное направление современной микробиологии - изучение биоразнообразия микробных сообществ и количественная оценка геохимической деятельности микроорганизмов экстремальных местообитаний.

Разработка этой темы Б.Б. Намсараевым была начата в Институте биохимии и физиологии микроорганизмов Российской академии наук (г. Пушкино) и продолжена в Москве в Институте микробиологии РАН. За время работы в этих ведущих научных центрах он внес весомый вклад в изучение микроб-

ческого потенциала микроорганизмов экстремальных местообитаний и изучению лечебных свойств минеральных вод и иловых отложений озер Забайкалья.

Последние 5 лет Баир Бадмабазарович руководит коллективом ученых, выполняющих исследования по грантам Российского фонда фундаментальных исследований, федеральной целевой программе "Интеграция", международным грантам Глобального экологического фонда и Международной ассоциации содействия сотрудничеству с учеными независимых государств бывшего Советского Союза (INTAS). Результаты его научной деятельности опубликованы в 9 монографиях и 244 статьях, которые широко цитируются отечественными и иностранными учеными.

Баир Бадмабазарович Намсараев - участник многих российских и международных конференций. Результаты исследований нашли практическое применение в разработке и использовании микробиологического метода снижения концентрации метана в угольных шахтах Донбасса, использовании микроорганизмов в биоконверсии угля в биогаз, мониторинге районов добычи нефти в Балтийском и Охотском морях, разработке мероприятий по защите экосистемы Косинских озер (г. Москва), мониторинге экологического состояния озера Байкал, рек и минеральных источников Забайкалья. Под его руководством по договору с администрациями районов Бурятии и Агинского округа проводится изучение минеральных источников и лечебных озер. По его инициативе в Бурятском государственном университете создана лаборатория по оценке качества минеральных вод и илов для лечебного и рекреационного использования водоемов Прибайкалья и Забайкалья.

Наряду с активной научной деятельностью Б.Б. Намсараев уделяет большое внимание подготовке молодых ученых. За время работы в Бурятском научном центре Сибирского отделения Российской академии наук им создана научная школа водных микробиологов. Подготовлено 14 кандидатов наук, работающих в научных и учебных учреждениях Улан-Удэ, Читы, Москвы, Агинского округа и Ярославской области. Как эксперт ЮНЕСКО по качеству воды, он участвовал в подготовке специалистов-микробиологов на Кубе и в Монголии. Он является профессором и членом Диссертационного совета по защите докторских диссертаций Бурятского государственного университета, возглавляет Бурятское отделение Российского микробиологического общества.

Необходимо добавить, что Баира Бадмабазаровича отличают широкая эрудиция, научная принципиальность, постоянный поиск нового, требовательность к себе и коллективу, трудолюбие и доброжелательность. Ему свойственна творческая и научная солидарность со многими крупными учеными с мировым именем.

Мы - коллектив микробиологов, поздравляем нашего глубокоуважаемого и дорогого Баира Бадмабазаровича с Юбилеем! Желаем всего самого доброго, светлого в жизни, творческих успехов во всех начинаниях и поисках, большого человеческого счастья.

**Эржена ДАНИЛОВА,
Дарима БАРХУТОВА,
научные сотрудники
лаборатории микробиологии
Института общей
и экспериментальной биологии
СО РАН.**

Баярай үгэ

ХӨӨРӨӨГҮЙДӨӨ СЭДЬХЭЛ БОДОЛНИ АМАРНАГҮЙ

Алтан дэлхэй дээр хүнэй бэснэ олохо мүнхэдөөд, нарата түбингөө нюур шарайе адаглан хаража ябахад ямаршые гоё, ямаршые сэдхэхэдэ уужам хонор гэжээб даа. Тээд хүн түрэлтэнэй наһанай хугасаа хүн бүхэндэ аб адляар ердэггүй байһаниинь аргагүй харамтай даа. Нэгэ зарим хүн зондо, эддэб янзын үйлэ тодхорһоо боложо, үбшэн гахалһаа дулдыдажа, энэ хайхан парата түби дээрэ юунэйшые боложо байһыень хаража ябахаяа болишодог ушарнууд али олон болоно ха юм. Иимэ хатуу шэрүүн аюулда дайрагдаһан уладууд ямаршые гунигтай, гашуудалтай байра байдалда оронод гэжээб, хөөрхэй - хэсүү даа!

Сэдхэхэл бодолой имэ үбшэндэ дарагдашоод ябаһан хүн зониие хэд хамгаалжа абанаб, хэд аргалжа, хүл дээрэнэ хархайтар бодхооноб? Нюдэнэй аргашад ааб даа. Сэбэр хайхан сэдхэхэлтэй эдэнэр үбшэнтэнии аргын газарта оруулжа, үдэр

һүнигүи эмнэн, зүһэн аргалжа, хуушанайнь түхэл янзадань оруулна гэхэ гү, али нарата түбин туяа гэрэлье ядамаргүй харадаг болгоно ха юм.

Мүнөө би Буряад Республикын нюдэнэй больницын аргын хоёр врач хүбүүд тухай онсо тогтожо хөөрэдэһэмни хүрөөд, бэшэжэ һуунаб. Эдэмнай хэд бэ гэбэл, бүдүүн зоной отделениин ахмад врач **ЦЫБИКОВ Вячеслав Борисович, БУДАЕВ Анатолий Бошиктувич.** Энэ хоёр врачуудай аша оролдолгоор ямаршые олон хүн зон хараха нюдэтэйнууд болоод, нюотаг нугаяа, гэр бүлэдөө бусана гэжээб даа гэжэ оромгүй баясан харажал хэбтээб.

Би эндэ хаяшаг энэ больницада хоёрдохиёо аргалуулхаяа оробоб. Аһан түрүүн энэ больницада 1995 оной май һарада нохор болоод ороһон хүм. Тиигээд богонихоп лэ сагай болзор соо харадаг болоод гараа һэм. Тиигээд найман жэлэй хугасаа соо хайн

хаража ябаһанайнгаа аша туһаар табан, эддэбын уда ханартай пьесэнүүдые бэшэжэ түгсэхөөб. Тиигээд Агынгаа округой арадай театрнуудай сценэ дээрэ гоё хайханаар наадахыень адаглажа, зүрхэ сэдхэхэлэ сэсэглүүлээб, сэнгээб даа яһала. Гадна, олохон тоогой шог ёгтын «аянгатай»

рассказуудые, шүлэгүүдые, дуунуудые бэшээб, мүнөөшые аргаахан бэшэжэл һуунхайб.

Мүнөө би энэ больницада хоёрдохиёо ороходоо, эдэл хоёр врачуудтаа аргалуулжа хайн болоод, эдэ «барһадтаа» хэмгүй ехээр баясажал һуунаб. Ёһотойл «алтан» гартай, «мүнгэн» сэдхэхэлтэй хоёр гэжэ сэгнэн хөөржэ ябанхайб даа зон нүхэдтөө. Хаража һуухадаа айхабтар лэ ехэ харюусалгатай, нарин нягта ажалтай зон байна гэжэл хайн ойлгобоб. Эдэ хүбүүдэй эсэжэ тулиһан хэбэр үзүүлэхгүйнэ одоо гайхалтай. Үнөөхил сэбэр сагаан шарайнуудын үргэлжэл мийэрээтээл, хүхиюу дорюуханууд зангаараал гэшхэлэнхэй.

Энэ бэшэжэ һууһан ушарһаа шалтагаалжа, «Үнэн» газетын нюураар нюур хэжэ, эдэ хоёр врачуудаа амаршалан бэшэхэ гэжэ шийдээб:

**Вячеслав Борисович!
Анатолий Бошиктувич!**

Та хоёр аргашагаа: түшэгэнэн сохилһон улаахан зүрхэнэйнгөө оёроһоо, тэгшэхэн туяарһан уужам сэбэр сэдхэхэлээ, энээхэн, нэгэл дахин түхөөгдэһэн наһангатнай энхэ элүүрые, зол жаргалые ба гэр бүлэ соогоо эбтэй эстэйхэнүүд ажаһуужа, ухаан бодолоор түгэлдэр үри хүүгэдые үгхэжэ ябахыетнай хүсэнэб!

Ажал хүдэлмэригөө бүри амжалтатай, амитан зондоо бүришые хүндэтэй боложо ябагты гэжэ захиһаб!

Хэмгүй омогорхоноб, хэмгүй баясаһаб хүсэн түгэлдэр ябахадатнай.

Эсэгын дайнай ба ажалай ветеран, үргэн сагаан Ага нюотагай хүбүүн Батомунко ШОЁНОВ.

ОРОД, БҮРЯАД
АРАДУУДАЙ ХАНИ
БАРИСААН ТУХАЙ

Цыден-Жап Жимбиев

ТАЙШЕТ - БҮРЯАДАЙ
МҮРТЭЛЭЙ НЮТАГ

АБЖАА УДАГАН

ПОЭМЭ

1959 оной хабар гэшэ хэн ха, Новосибирск хотодо армуда байхадаа, нэгэ альманах соо ород, буряадай хани барисаан тухай уншалан байнаб. Энээн тухай буряадай түүхын болоод хэлэ бэшэгэй эрдэмтэдтэ хэлэхэдэм, дуулаагүйбги гэдэг. «Байгалда» уимэ һонин гараһан гэшэ гү? — гэжэ асуухадам, «Үгы», — гэжэ хэн.

Ушарынь юун бэ гэхэдэ, 1628 ондо ородой хасагууд Красноярск* острог бариһан түүхэтэй. Тэрэ үедэ тэндэхи аборигенүүдынь тувинүүдынь бэшэ, эвенкүүдынь бэшэ, хахасуудынь бэшэ, харин буряадууд байһан ха. Уданышегүй ородууд буряадуудтай эбээ таһаржа эхилбэ. Тэдэнэр острогоо хамгаалха хүсөөр ахир байһан байгаа, тиигээдынь буряадууд хэрэмынь галтай нуршаар холоһоо харбажа шатаажархиха аргатай байһан ха. Тиимэһээ хасагуудай дарганарай нэгэн бэлэгтэй сэлэгтэй буряадуудай даргатай (тайшаатай) уулзажа, ехэл бүтөөсөтэй зүблөө баталһан ха. Энэ уулзалга ород, буряадуудай хоорондохи түрүүшын эб найрамдалай хэлсэн болоһон ха. Тэрэ уулзалһан нютагынь мүнөөнэй Тайшет хото болоно.

Энээнине дагуулан бэшэхэдэ, нэгэ бүлэг буряадууд Наян-Наваа нютагнаа түрүүлжэ гарахадаа, баруугаар Дунда Азияр Алтай хүржэ байрлаһан гэнэбди. Үлэн дээрээ тэндэ тогтоогүй, саашаа ябаһаар Красноярск шадар байрлажа болоо ха гэжэ ханахаар. Коммунист түүхын тайлбаряар, карта дээрэ Красноярск шадар хори-шуматы ажһуудар байгаа.

Хоёрдохи ушарынь гэхэдэ, галзууд омогой Бадан Туракинай хүтэлбэри дорой Хориин 11 эсэгийн түлөөлэгшэд Москва ошожо, Петр хаантай ехэ удха шанартай уулзалга хээд, нютагаа бусажа ябахыдаа, туража үхэхын туйлда хүржэ, Удаган абжаа Эрэхэнээ алажа эдижэрхихэн гэжэ ехэл найргүй үгүүлбэри бии ха юм. Юун тиимэ юумэн байһан байба гэшэб. Монгол угсаатанай түүхэдэ бэе бэе эдег гэхэн муихаг үгүүлбэри үгы ха юм. Тэдэнэр али тухай зобожо тулижа, Москва хүрөө гэшэб?! Һөөргөө бусахадаа, харгыгаа мэдэнтэхэ болоһон, хаанай грамотатай, сэдхэлээ хананги ябаа гэе, тиигээдынь тэрэ үеын эршүүл бараг лэ ангуушад байһан гэшэ. Дээрэ дурдагдһан үйгаргүй муухай үгүүлбэри хадаа хара ханаатанай тараһан хардалга байгаа ёһотой гэжэ ханамаар.

Энэ түүхэтэ холын хүндэ хүшэр харгыда залуухан басаган эсэе сусаа, зүдэрөө юм бээ, тиигээдынь энэ замдаа тэнхээ тамираа баратараа, хүнэхэ хүлөөгөө зайлатараа буряад зонийгоо түлөө ехэ, эхэ бүтээлүүдынь бүтээжэ, харгы замаа ариууджа ябаа гэе.

Гайтай һонин гэхэдэ, энэхэн удагантай нютагаа бусахагүйгөө мэдэнтэги ябаа, хаанашье наһа баража болохо байгаа. Тиигээдынь Тайшет хүржэ, нангин залуу наһаяа хүнөөгөө. Энэ үзэгдэл хадаа удха шанартай — Тайшет хото гэшэ буряад арадай хүндэлмэшье, мургэлтэйшье нютаг байна гэшэ абза гэжэ ханамаар.

Бата-Мүнхэ ЗЫДРАБЫН.

* Томск - 1604, Братск - 1631, Верхолениск - 1641, Баргузин-Чита-1653, Нерчинск - 1654, Иркутск-1661, Нижнеудинск-1666, Якутск - 1632.

1.
Барга хуушан үеһөө
Байгал далайн эрьедэ
Оюун шулуун ордонтой
Ойхоной бурхад оршодог.
Хүхэ Мүнхэ тэнгэрийн
Хуби заяата элшэнэр.
Арын арбан гурбан
Агуу ехэ ноёдууд,
Уһан далайн эзэнийн
Үбгэн аба Хан-Хото.
Ангара мурэнэй эзэнийн
Ама сагаан ноён юм.
Эрхүү мурэнэй эзэнийн
Эмниг сагаан ноён юм.
Зүлхэ мурэнэй эзэнийн
Зүрюу Ажарай бүхэ юм.
Баргажан мурэнэй эзэнийн
Бардам хара ноён юм.
Буурал Мундаргын эзэнийн
Буха ноён баабай юм.
Хамагай дээдын ноёднай
Хатан хүүгэд бүлэтээ
Оршон тойроо байгааһинь
Одоол нангин сахидаг.
Хоридой мэргэн эсэгийн,
Хун-гуа хатан эхын
Баатар хубүүдхээ гарбалтай
Бөөнэр удаганар тахидаг лэ.
Аһан ехын тайлгые,
Али олон мургэлье,
Ёрдын наадан зугае
Эндэ бүтээдэг байһан лэ.
Гадна хориин ноёдой
Хамтын суглаан болодог.

Абжаа удаганай нэрэ
Арадай сэдхэлдэ мүнхэ

Түрэл арад зонийнгоо
Түүхын асуудал зүбшэдэг.
Һүүлшын хэдэн жэлүүдтэ
Һүртэй байдал тохөөлдөө.
Ород, буряад, түнгүүсүүд
Үгэ хүүрээ ойлголсонгүй,
Өөһэд дундаа хөморон,
Үһөө хиһаан болоходонь,
Энэ хэсүү байдалда
Эсэс табиһын тулада
Морин жэлэй хееэр
Москва хото хүржэ,
Сагаан хаантай хэлсэхэ
Сагнай ерээ! - гэлсэбэд.
Доргошо галзууд хүхүүрэй
Түрүү Бадан Туракин
Ахамад зайһан үүргээ
Абьяас ехэтэй дүүргэбэ.
Хориин зоной ажаһуудар
Холо дутын нютагуудһаа
Түүхэ домогто аянда
Табяад хүнүүдые уриба.
Гаһар олон ахайнарнай
Гансахан басаган ябалсаха,
Эрэхэн нэрэ солотой,
Эльдин Түгнэ тоонтотой,
Хуасай угай эсэгтэй,
Хүбдүүд угай эхэтэй
Ууган тэнгэри изагууртай
Одхон хайрхан наһандаа,
Алтан толиё олонхой,
Абжаа удаган болонхойл.
Сагаан Заба хабсагай
Шара набшаар бударна.
Хүжэ гангиг шулуунайн
Хүнэй, ангай, шубуудай
Дүрсэ, зураг бүхэнийн
Түүдэг галда тодорно.
Одон оргойто удаганай
Онгоёо оруулан бөөлэхэдэнь,
Ерэ юһэн тэнгэри
Элшэ туяагаар гэрэлтээ,
Уһан далайн долгинийн
Оёор гүнһөө эбхэрээ.
Хүрһэтэ дэлхэй хоринхидой
Харгы замые юрөөгөө...

II
Алтай, Саяан, Хингаанай
Арын үргэн хизаараар
Нүүдэл зөөдэлөөр ябаһан
Нютаг зомнай буландаа
Хүбүүдээ хүсэд эһэбэ.
Хүлэг моридтойн түхээрбэ,
Мүнгэн эмээлэйн дүрөө
Һүнэй дээжээр сүршэжэ,
Сагаан харгые хүсэжэ,
һанаа зобон үлэнэ.
Холын замда мордоошод
һөөргөө харангүй зоридог.
Үргэн салуу газараар

Олоороо зэргэлэн дабхинад.
Хабшуу нарин субасаар
Хойно хойноһоо һубаринад.
Нютаг нугаһаа, голнуудһаа
Нюусаар гараһан хүнүүднай,
Хариин салуу харгыгай
Хажуу тээгүүр ябанад.
Хотон, тосхон, острогууды
Холуур тойрон гаранад,
Үнгын голдо өөһэдэньгөө
Угай зонтой золгобо:
Шаазгайн һуугагүй модонгүй,
Шарайд байгаагүй газаргүй,
Гэнэн үгын үнэниие
Эндэ бүгэдэ мэдэбэл.
Эхир хоёр шарайднай
Эгээл түрүүн харалсаа,
Арбаад аха дүүнэртээ
Аша туһа хүргэжэ,
Арад зонийнгоо хэрэгтэ
Азаргаар адуу бэлэглээ.
Хориин ноёдой захиргаан
Хүлэг моридой табараан
Үрнэ-баруун зүгые
Үдэр бүри дорьбооно.
Павел Шульгын тулмаашан,
Баһа эрхим газаршан
Энэ холын орондо
Ехэ ажалтай болонхой,
Тэрэнэй уһан буряадаар
Хэлэһэн захяа заабаряар
Сибирин зайдан хизаараар
Шэгээ зүгөө алдангүй.
Үргэн мурэнэй аласые
Уһарнь, мүльһөөрнь гаталнад.
Үдэн шэнгэн тайгые
Зүргэ гарган субанад.
Үндэр набтар майлые
Орой дээгүүрнэ дабанад.
Түрүү зайһан Тураахайн
Тугаа үргэн ябанхай.
һаари хүйтэн үдэшэ
наһал һамбайн сэнгэнхэй,
Хүйтэн бурдаһан болоходонь
Хонохо захирал сонсоһоно.
Сэдбэг саһан хуйлаһан
Соогуур хүнүүд тухашаран,
Гэр, майхан, отогоо
Гансыншье табижа үрьдээгүй.
Асари һалхитай үлээхэдэнь,
Адуун туугдан жэдэхэл,
Шуурган соогуур гуриныха
Шонын хүнэһэн болохол,
Хүдөө эндэхи нютагта
Хулгай тонууд элбэг юм...
Булта һүнийн адуушад
Болон манаанда гарабад,
Ахай зоноороо хамтадаа
Абжаа удаганиинь ябалсаба,
Хүхэ Мүнхэ тэнгэриһээ
Хайра гуйжа бөөлэнэл.
Амынь таглаха гэнэндэл,
Адхаар саһан шэдэлнэ,
Хэсьень гарһаан буляадан,
Хара һалхин шабадана.
Удаган нэгэшье сухарингүй,
Үсдөөр бөөлэн ябана.
Агта моридоо тойрожо,
Арбан гурба гороолоо.
Бүхэли һүни мургэһэнийн
Бүрхэг тэнгэри сэлмэбэ.
Онгон хуагай инсагахань
Орон дэлхэйгээр суурятаа...

III
Москва хото. Оросой
Нангин ниислэл оршобой.

Кремль - хэрэмынь хүржэ,
Хориин зомнай ерээб.
Сагай үдэрэй һайханда
Сагаан хаантай бараалхаба.
Ноёд сайдымнай бултынь
Нэрэ солоорнь дурдажа,
Ахамад хоёр зайһанда
Алтан Зарлигаа барйба.
Хайрхан Абжаа удаганай
Хасарынь нэнгэн таалаба.
Павел тулмаашые магтаба,
Баран зомнай баясаба.
Ородой дээдын түшэмэд
«Ура!» - гэлдэн хүхиддэбэд.
Хаанай хүндэ ямбада
Хориин ноёд уригдаба.
Үндэр түрэлтэ эзэмнай
Өөрын дүүрэн домбые
Тойрон һуһан айшада
Түхэрээн болон залаба.
Бүгэдэ һогтон алдаба,
Баяр зугаа захалба.
Сагаан хаамнай захяагаа
Сэсэ мэргээр заяагаа:
Таанад орос гүрэнэй
Түрүү айлашад болонхой
Байгал далайгаа бусахатнай,
Бардам бахатай ябахат,
Алтан манай зарлигай
Ашынь мэдэжэ захалхат.
Түрэнэн тала дайдадаа
Түргөөр хүрэхэ байхалта,
Эхэ нютаг газарайнгаа
Эзэн зандаа байхабди,
Хэтэ мүнхын үедэ! -
Гэжэ шангаар хэлэгты!
Хаанай иимэ захяатай
Хориин зоной бусахада,
Утын замда утһан
Ород уласай албатан
Буса түрэлтэ арадые
Баяр зольные хубаалдаа.
Баһашые ехээр ямбада,
Бэлэг сэлэг бариба.
Тэргэ, шарга, онгосоор
Тосхон бүхэн үдэшөө.
Абжаа хөөрхэйн хүнэһэн
Аян замдаа дэгдэһэн.
Хүүхэн бэнь даагаагүй
Хүшэр хүндэ ябадалаа.
Мориной эмээл орхижо,
Морин тэлүүртэ оробо.
Багажын шэмэг хэсээ
Бариһан зандаа хэбтэнэ.
Баруунай зүүнэй тэнгэридэ
Барандань аргаахан мургэнэ.
Хори буряад эсэгэнэрэй
Хуушан буусада хүржэ,
Амоһа табин алдалжа,
Алтан дэлхэйтэй хахасаба.
Абжаа хайрхан удаганаа
Арангын оройдо хадагалжа,
Хани нүхэдынь хамтадаа
Хара буунхай саашалаа.
Хойноһоонь зайһан ноёдын
Гаһаһаа зуунхай дугһанад,
Тамхитай гашуун утаһинийн
Тэдэнэй нелмос хатаана.
Шульгин Павел гансааран
Шурхиран байжа бархирна.
Хуасай үхинэй нүгшэхэдэнь,
Ород хүбүүнэй уйлахань,
Ори табин халаглахань,
Одоол гайхалтай байгаа даа...
Отгоргойшье уйлаһан юумэдэл,
Үһэй бороогоор шудхарба.
Хэдэн һарын туршада
Халуун зунай игаатар
Гансашые дуһал хурагүй
Гандан байһан талада
Аадар бороо адхаржа,
Ами залган шааяба.

Мянган үдэр дабхижа,
Москва ошоод бусаһан,
Абай хаанай хайралһан
Алтан Зарлиг асарһан
Арбан нэгэн эсэгэнэрэй
Алдар солонь мүнхэрбэ.
Далайн хойто бэзынхин
Дандаа айлашады хүлээнхэй.
Эзэн хаанһаа дугутгүй,
Эндэхи ноёд духаряалнад,
Аялга дуугаа дэбэргэн,
Аха дүүнэрээ үдэшэндэ,
Арын ноёдой дайдада
Агуу ехэ тайлганда
Абжаа хайрхан удаганай
Алтан хэсэ ханхинаба.
Хун-хун-хун-хун хүнхинэнэ,
Хун-гуа шубууд хүрээлнэ.
Баатар зоной нютагынь -
Байгал далай мандатугай!

Хүүгэдэй зунай амаралта

“ТУЯАГАЙ” ЭЛШЭНҮҮД ТАТАНАЛ ХОЛОНОО ЗОНОО

Яруунын аймагай Эгэтын-Адагай багша Полина Цыбиковна Эрдынеева бүлэг үхибүүдээ абажа, республиканска эдир сурбалжалагдай фестивалда зориута ерэнэ байна. Тэрэнэй гол шалтагаанинь гэхэд, тус фестиваль Ивалгын аймагай “Черёмушки” лагерта болоо юм. “Черёмушки” лагер олондо мэдээж 1-дэхи үндэхи лицей-интернадай “Туяа” лагертай зэргэлэн оршодог юм. Дүшэн дүрбэн жэлэй үнгэрэн хойно республиканска 1-дэхи интернат-хургуули дүүргэнэ Полина Цыбиковна зүрхэ сэдхэлдэ эгээл дулааханаар ханагдаха газараа дахиад эрьежэ хараха ханаатай ерээ.

Фестивалнин 2-доху үдэр зунай аалихан бороогой дулалха үедэ Полина Цыбиковна Яруунынгаа хурагшадые абаад, шамдуухан “Туяа” лагер харгылаа. Нюдэндөө галтайхан багшын эльгэ зүрхэнэй мэдэрэл саанааа хөөрэнэ, билгаржа байхан мэтээр үзэгдөө хэн.

“1956 ондо Ульдэргын долоон класс дүүргэд, 1-дэхи интернат-хургуули хурахаа ерээ хэм. Гурбан жэл эндэ хурахадаа, энэл “Туяа” лагер классайнгаа үхибүүдээр бии болгоон, бодхоолсоон байна. Нуурай эрьдэ ой модон соо майхануудаа табижа түбхинөө бэлэйбди. Сарай доро

эдеэлдэг бэмди. Хүршэ Кокорино ошожо, хони хайшалаанда ябахаш, сабшалангай үедэ үбһэ тармадаг бэмди. Хүбүүднэй энэл байхан байрануудые баригша хэн”, - гээд, П.Ц.Эрдынеева дурсана.

1-дэхи үндэхи лицей-интернадай багшанар, 1-дэхи халаанай лагеринн начальник С.Ж.Билдуев, буряад хэлэнэй багша Ж.Д.Жамбуева, тогоонод холын айлшааа халуунаар угтажа, эдеэнэй дээжэ элбэгээр табижа хүндэлөө.

“Зунай түрүүшын бороогоор хайн айлшадай ерээд байхада, ехэ баяртайбди. Манай хургуулида нимэ уулзалганууд боложол байдаг юм. Лагерта болохон нимэ уулзалганууд ехэ гүнзэгы удха шанартай гэжэ хананаб. Анхан, бага наһандаа ябаһан газараараа айлшалаад бусахада, хээээшье сэдхэлдэ уярма.

Мүнөө үсын хурагшад, багшанар эндэ хүдэлжэ байхадаа, тэрэ сагай хурагшадые ехэ хайханаар ханадагбди. Тэрэ зоной хээн ажалыень сэгнэжэ, саашань дамжуулан үргэлжэлүүлхэ, хурагшадые ажалай дүй дүршэлдэ хургахал гэжэ оролдонобди”, - гэжэ Жамбалма Дондоковна Жамбуева хөөрэнэ.

Урданай хүн ондоо юм ааб даа. Полина Цыбиковна бүхы

1-ДЭХИ ЛИЦЕЙ-ИНТЕРНАДАЙ БАЙГУУЛАГДАНААР 10 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

тээн орожо хараа, байра байдалтайн танилсаа, нуурай эрье ошожо, шэнээр баригдаһан пристань шэнжэлжэ үзөө. Олон жэлэй үнгэрэншье наа, лагер соо болохон байрын хубилалтануудые бултые адаглажа, ондоо болохыень тэмдэглээ.

Томо гэгшын байра соо ороходомнай, үхибүүд “видик” хаража хуубад. Тэдэнэртэй танилсажа, ябаһан ушараа хөөрэхдэнь, үхибүүд ехэ хонирхожо шагнаа.

“Хаанашье ябахандаа, хэн нэгэнтэй танилсахадаа, 1-дэхи интернат-хургуули дүүргэнэмби гэхэдэнь, түрэл гаралаа хараһан мэтэ ехэ баярладагбди. Үнэхөөрөөд, манай хургуули дүүргэшэд нэгэ бүлын үхибүүд мэтэ, хаанашье, хээээдэшье бэе бээдэе туһалжа ябадаг гээшэ. Таанашье баһал энэ заншалаа алдахагүйг гэжэ найданаб, танай нимэ халуун угтамжада хүртэндөө ехэ баяртайб”, - гэжэ Полина Цыбиковна Эрдынеева баяраа бултаанда мэдүүлээ хэн.

ТҮРҮҮШЫН ХАЛААН ТҮГЭСЭБЭ

Хүхэлтын нуурай эрьдэ оршодог “Туяа” лагерта 1-дэхи халаанда 95 үхибүүд амарба. Зургаан багшанар, гурбан тогоонод, медсестра, лагеринн начальник С.Ж.Билдуевай хүтэлбэри доро эрхим хүдэлжэ, энэ халаанаа дүүргэбэ.

Тэдэнэр үгэрсын, саалай, капустаын заһабариллагдай бүлэгүүд боложо хубаараад, ажалаа ябуулаа. Үнгэрэгшэ

жэлтэй зэргэсүүлбэл, мүнөө жэл “Туяагайхид” бага багаар гектар талмай дээрэ капуста хуулгаа, үгэрсэ мүн лэ нёдондойхиноо багы тарихан байна. Бусад газарай эдэ үнөөхил зандаа, элбэгээр таригдаа. Гадна энэ жэл саадай ургамалнууд шэнэлэгдээ, жимолостинн 15, үхэр нодэнэй 85 эшэнүүд хуулгагдаа. Үхибүүд үглөөнһөө эхилжэ, үдэ болотор тэдэнэ уһалжа монсойлгоо, үрэ шэмэдэн оруулаа.

Лагерта 12 үхибүүдхэ бүридэнэ Совет байгуулагдаа юм. Советэй түрүүлэгшээр Баир Байминов хунагадан байна. Энэ Советэй үүсхэлээр лагерта элдэб хонирхолтой конкурснууд, мурьсөөнүүд эмхидхэгдээ юм. “Буряад хэлээр хэлсэ!”, “Посвящение в “Туярики”, “День любви”, “День неожиданностей” гэхэ мэтэ үдэрнүүд үнгэргэгдөө.

Халаахай сонсогой дээгүүр гэшхэлхэ, уһан соо сонсогойнуудые суглуулха, нургаараа хараад гүйхэ мэтэ хүндэхи шатануудһаа бүридэнэ “Последний герой” мурьсөөн болоо юм. Тэндэ Толя Бархалеев түрүүшын хуури эзэлжэ, ажалай хоёр үдэрһөө сүлөөлөгдөжэ, ехэл зохидоор амараа байна. Хоёрдоху хуури эзэлхэн Вика Жамбалова нэгэхи лэ үдэр хүлөө жыгээд хэбтэ болоно. “Малые олимпийские игры” гэхэн наадан “Туяада” үнгэрөө. Манай айлшалха үедэ футболлоор мурьсөөн үнгэргэгдэнхэй, заһабарилгын бүлэг Дашиндондок Надшалов ударидагдай илалтын баярта хүртэнэ байна. Энэнэй хажуугаар “Нюуса хани нүхэр” гэхэн наадан эхилэнхэй байба. Хэндэшье хэлэнгүй, мэдүүлэнгүй “нюуса нүхэртөө” бэлэг барюулагдаха ёһотой байба.

“Үглөөнһөө яһала бэлэгүүдтэ хүртэбэб. Хоёр-гурбан конфетэ дамжуулагдаба, нэгэ сээсг асараа”, - гэжэ Саян Жугдурович нюуса наадан тухай хөөрэнэ.

Июннин 28-да бороогой хүүдээр ариг сээр агаарта түрүүшын халаанай түгэсхэлэй наадан болоо, түүдэг табигдаа. Удаадахи халаанаа угтажа, туяарнал холоһоо “Туяа”...

Е.ЦЫБЕНОВА.

БАГДАРИНАЙ БАГАШУУЛДА АНХАРАЛ ЯМАР БЭ?

Энэ жэл зунаймнай эхин хаһа нэгэ бага хүйтэншэг байгаа. Хойто зүгэй Баунтын аймагта июннин эхиндэ модоной набшаһад һаял бултайжа, наранай элшэ үдэртөө дулааханаар игаажа эхилээ. Аймаг дотор хүжэрэн түймэрэй утаан нара, тэнгэрние халхалжа, бүришье дулаа багаар үгөө бэлэй.

Тээд һая хуралсалаа дүүргэнэй эдиршүүлдэ сагай уларилай хүйтэ нойтон нэгэшье һаад хэнэгүй. Аятай амарха хаһа саг соогоо ерээ.

Июннин 2-һоо аймагай 400 гаран үхибүүд хургуулингаа дэргэдэхи площадка дээрэ амарха, үгышье наа, аймагай амаралтын ба ажалай “Восход” лагерта гү, үгы наа эвенкийскэ соёлой түбэй дэргэдэхи “Урун” лагерта амарха аргатай байгаа.

“Урун” лагерта үхибүүд түхэрсэн жэлэй туршада амардаг байна. Эндэ саг үргэлжэ агнууринн, саһа барилгын, оро үсхэбэрилгын, оршон тойролхи байгаалине хамгаалалгын хэшээнүүд үнгэргэгдэнэ.

Үбэлдөө үхибүүд амитадай эдеэлхэ амһартануудые дархалжа, тэрэнэ ой соогуур таража табидаг байна. Эм домтой ургамалнуудые заатагүй суглуулна. Егерьнүүдэй алба байгуулжа, үхибүүд бүлэг бүлгөөр ой соо хуули

хазагайруулагшадтай тэмсэжэ, байгаалияа хамгаалһан хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэнэ. “Эрхим ангуушан”, “Эрхим заһаһан”, “Гэрэй эрхим эзэн” гэхэ мэтэ конкурснуудта үхибүүд эдэхитэйгээр хабадана.

Эвенк яһатанай үхибүүдые түрэл арадайнгаа ёһо заншалтай дүтэ танилсажа байха зорилготойгоор сентябрь һарада мүйлхэн доро заһа барилгын, октябрь соо агнуурида гаралгын, арга үбшэжэ элдэлгын хэшээнүүд ябуулагдадаг байна.

Аймагай олон үхибүүдтэй муу байдалтай гэр бүлын үхибүүд зундаа һарын туршада үдэр бүри хургуулингаа столово ерээжэ, нэгэ дахин халуун эдеэндэ хүртэнэ. Эдэнэртэ үдэр бүрин эдеэнэй 21 түхэриг мүнгэ аймагай хүн зоние социальна талаар хамгаалгын таһаг гаргашалаа юм.

Багдаринай дунда хургуулин дэргэдэхи үдэртөө ерээ амардаг лагерта түрүүшын халаандань 95 үхибүүн амарба. Энэ хургуулин эхин классай багшанар

М.А.Соколова, Л.А.Золотарина, О.С.Овчинникова гэгшэд байгаалия хамгаалгын программа зохиёжо, үхибүүдтээ эх хүдэлнэ. Хүүгэдэйнгэ элүүр энхые сахинан хэмжээ ябуулгануудта энэ лагерта гол анхараала хандуулдаг байна.

Үглөө бүри бэсынгээ шалаа гаргаха зарядкаһаа эхилээд, спортивна, аяншалгын мурьсөөнүүд үнгэргэгдөө. Тимэнээ һайнаар амараад, хүсэ шадалтайгаар хуралсалаа үргэлжэлүүлхэ арга боломжо Баунтын аймагай үхибүүдтэ олгогдоо байна.

Е.ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: амтагайхан эдэн “Урун” лагерта дуралхагдана; Багдаринай эдиршүүл амаралтынгаа үедэ. Авторай фото.

МИР БҮРЯТЧИ

в живописи Аллы Цыбиковой

Притягательен талант Аллы Цыбиковой. Перед глазами невольно предстают картины, полные национального своеобразия и удивительных символов. Палитра цветов и красок, изящество рисунка, гармония человеческой души с окружающим миром, сочетание традиций и современности, элементов реального и мистического - все это отражает богатый внутренний мир художника, глубинные пласты генетической памяти народа.

Мы благодарны Мастеру кисти, особенно женскому началу ее творений. И вот картины - Свет души Аллы Цыбиковой, как прекрасный подарок юбилею республики.

Галина БАЗАРЖАПОВА.

Картины А. Цыбиковой: «Багульник», «Дачница», «С чанзой», «Цветы, модель и осень за окном», «Райские яблочки».

Гарагай 2-то шэнын 8 (июлиин 7). Дүйсэн үдэр. Отошо бурханай, Дара-эхын, Махагалын үдэр.

Сагаагшан Могой, 5 шара мэнгын, хада уулада нуудалтай үдэр.

Бурхан, сахюуса, лусууд, тэнгэри тахиха, дасан (дуган), бусад зүйлнүүдые бодхоохо, тэдэниие арамнайла, ном оршуулха, лүн абаха, буян ехээр үйлэдэхэ, эм найруулха, хэшэг дуудаха, даллага абаха, гэрэй нуури табиха, гэр бариха, эд зөөри хүндэ үгэхэ, үри зээлиез бусааха, хубсаһа эсхэхэ, ном оршуулха, мори, сар нургаха, үбшэ аргалха, нүүхэ, тангаригаа болюулха, дайсаниие номгодхохо мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гэхэ зуура замда ябаха, таряанай ажал эрхилхэ, газар малтаха, гүрэм уншуулха, гэрһээ хэрэглэл гаргаха, юмэ худалдаха, худалдажа абаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, наһан ута болохо.

Гарагай 3-да шэнын 9 (июлиин 8)

Хара Морин, 4 ногоон мэнгын, модондо нуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, зальбарха, лусууд тахиха, наһа утадхалгын, амгалан байдалай түлөө ном уншуулха, дайсаниие дараха, наад тодхор арилгаха, хараал, жадха харюулха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гэхэтэй хамта холын холо руу ябаха, дасанай (дуганай) нуури табиха, худалдаа наймаа, олзын хэрэг эрхилхэ, нүүхэ, нютаг урилха мэтын үйлэнүүдые тэбшэгты.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, зол ушарха гэдэг.

Гарагай 4-дэ шэнын 10 (июлиин 9)

Бадма-Самбаавын үдэр.

Харагшан Хонин, 3 хүхэ мэнгын, хийдэ нуудалтай үдэр.

Тантрын тарнинуудые уншаха, үргэл мүргэл хэхэ, бурхан, сахюуса, лусууд тахиха, хэшэг дуудаха, даллага абаха, номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, эм залаха, наһа утадхалгын ном уншуулха, дасан (дуган),

XVII ЖАРАНАЙ ХАРАГШАН ХОНИН ЖЭЛ ШАЖАРАЙ ДУНДА ШАРА МОРИН НАРА

Буряад литэ	8	9	10	11	12	14	15
Европын литэ	7	8	9	10	11	12	13
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Пүрдэ Юпитер четверге	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	сагаагшан могой	хара морин	харагшан хонин	хүхэ бишэн	хүхэгшэн тахья	улаан нохой	улаагшан гахай
Мэнгэ	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
Һуудал	уула	модон	хин	гал	шорой	түмэр	огторгой

субарган, сэргэ, бурхан бүтээхэ, юмэ худалдаха, худалдажа абаха, андалдаа хэхэ, гэрэй нуури табиха, гэр байшан бариха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Зүгөөр газар малтаха, модо отолхо, тангариг үгэхэ, дарсаг үлгэхэ, тушаал дааха, нүүхэ үйлэнүүдтэ хайн.

Бэри тухай, наһа бараһан хүн тухай дасанһаа асууа гэнэ.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, бэын юрэнхы тамир һайжарха.

Гарагай 5-да шэнын 11 (июлиин 10).

Хүхэ бишэн, 2 хара мэнгын, галда нуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурханай шэрээдэ Мандал табиха, буян ехээр үйлэдэхэ, газарай ажал эрхилхэ, модо нуулгаха, сэсэрлиг байгуулха дарсаг үлгэхэ, түмэр хайлуулха, хяһа гаргаха, ада шүдхэр зайлуулха, хараал сараха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Зүгөөр тэнгэри тахиха, хүни ябаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, мал үүсэлхэ, гэрһээ хэрэглэл гаргаха, ном оршуулха, хубсаһа эсхэхэ, оёхо,

худаг малтаха, нүүхэ мэтын үйлэнүүд хориултай.

Бэри тухай, наһа бараһан хүн тухай дасанһаа асууа хэрэгтэй.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, бэын тамир һайжарха.

Гарагай 6-да шэнын 12 (июлиин 11).

Хүхэгшэн Тахья, 1 сагаан мэнгын, шоройдо нуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, эм найруулха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бодхоохо, даллага абаха, эм найруулха, хээрэ ажал хэхэ, юмэ худалдаха, худалдажа абаха, модо нуулгаха, тангаригаа болюулха, эльбэ, ада шүдхэр дараха, наад тодхор зайлуулха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Харин үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ холо эльгээхэ, гэрэй нуури табиха, үгэһэг үгэхэ, замда гараха, үхэр, мори худалдаха, хони, хурьга хүндэ үгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу.

Бэри тухай, наһа бараһан хүн тухай дасанһаа асууагы.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 7-до шэнын 14 (июлиин 12). Энэ нарада 13-най үдэр байбагүй, забһарлаба.

Улаан Нохой, 9 улаан мэнгын, түмэртэ нуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бисалгал хэхэ, даллага абаха, ута наһанай ном уншуулха, буян ехээр үйлэдэхэ, замда гараха, дасан (дуган), субарга бүтээхэ, модо отолхо, эм найруулха, элшэниие зараха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Зүгөөр номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, үрһэ тариха, хубсаһа эсхэхэ, худалдаа наймаа эрхилхэ, нэгэ нютагһаа нүгөө нютаг руу шэлжэхэ, сэргэ бурхан арамнайла, гэрһээ хэрэглэл гаргаха мэтын үйлэнүүдтэ муу.

Бэри тухай, наһа бараһан хүн тухай дасанһаа асууа.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, мал үдэхэ, эд зөөри арьбажаха.

Гарагай 1-дэ шэнын 15 (июлиин 13).

Дүйсэн үдэр. Аюуша бурханай үдэр.

Улаагшан Гахай, 8 сагаан мэнгын, огторгойдо нуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса, лусууд тахиха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бодхоохо, тэдэниие арамнайла, үрһэ тариха, даллага абаха, бүлынгөө амгалан байдалай түлөө хэрэг бүтээхэ, гүрэм уншуулха, ехэ хүниие барааллаха, наһа утадхалгын ном уншуулха, андалдаа хэхэ, тараг бэрихэ, айраг халааха, аршаанаар бэе арюудхаха, баярта ушараа тэмдэглэн найрлаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гэбшье газар, худаг малтаха, бөөгэй хэрэг бүтээхэ, модо үндэһэтэйнь унагааха, замда гараха, хүншүү гаргаха, үбшэ аргалха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр.

Бэри тухай, наһа бараһан хүн тухай дасанһаа асууаар.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, амгалан, тэнюн байдалда хайн.

